

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Діагностика кризових явищ на підприємстві
та шляхи їх подолання»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Мельник О. Ю.

Полтава - 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	6
1.1. Фінансова криза та банкрутство підприємства: сутність та причини виникнення.....	6
1.2. Теоретичні аспекти діагностики кризових явищ на підприємстві	13
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ, ЩО ЇХ ОБУМОВЛЮЮТЬ.....	20
2.1. Аналіз фінансових передумов неплатоспроможності суб'єкта господарювання.....	20
2.2. Фундаментальний аналіз кризових явищ та чинників, що їх обумовлюють.....	30
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	37
3.1. Удосконалення внутрішніх механізмів фінансової стабілізації суб'єкта господарювання.....	37
3.2. Розробка програми антикризових заходів діяльності підприємства...	41
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах господарювання через постійну боротьбу на фінансовому ринку, нестабільність в економіці та економічному житті багато суб'єктів господарювання опиняються у кризовому стані. За таких невизначених умов актуальності набуває створення надійної системи, яка б дозволяла ідентифікувати фінансовий стан підприємства, а також розробка законодавчої бази для прогнозування фінансових наслідків у майбутньому. Важливою складовою системи є наявність ефективного механізму діагностики кризового стану та прогнозування банкрутства, що дозволяє своєчасно виявити ознаки кризових явищ та прийняти адекватні рішення щодо їх подолання.

Питанням діагностики кризових ситуацій, проблемам формування стратегії забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання присвячені праці низки вітчизняних і зарубіжних учених таких, як Е. Альтман, Є. Андрушак, У. Бівер, І. Бланк, В. Василенко, Ф. Градов, А. Грязнов, В. Загорський, В. Ковальова, О. Кузьмін, Л. Лігоненко, О. Орлов, Р. Сайфулін, Г. Спрінгейт, О. Терещенко, А. Чернявський. Проте дотепер не існує досконалої методології та методик застосування економічних інструментів, що дозволили б фінансовим менеджерам проводити діагностику і прогнозування фінансових майбутніх результатів діяльності підприємства. Досить важливо постають невирішені методичні питання визначення кризових ознак, можливих кризових тенденцій підприємства, а також керування фінансово-господарською теоретичною та практичною діяльністю в умовах прояву кризи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою: «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування та вирішення комплексу завдань із діагностики кризових явищ, розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення діагностики кризових

ситуаційна сільськогосподарських підприємствах. Досягнення поставленої мети потребує вирішення низки завдань: розкрити зміст фінансової кризи та банкрутства, дослідити причини кризових явищ, що виникають у діяльності суб'єктів господарювання; проаналізувати понятійний апарат, який визначає зміст діагностики кризових явищ, а також розглянути методи діагностики, що застосовуються вітчизняними та зарубіжними вченими; провести фундаментальну діагностику кризових явищ досліджуваного підприємства і виробити рекомендації щодо вдосконалення системи діагностики; оцінити механізм раннього виявлення фінансової кризи; удосконалити механізм фінансової стабілізації суб'єкта господарювання; розробити програму антикризових заходів діяльності підприємства.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є кризові ситуації або явища, що виникають на підприємствах в процесі діяльності. Предметом кваліфікаційної роботи є процес діагностики кризових явищ сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою кваліфікаційної роботи є досить відомі загальнонаукові методи пізнання, застосування яких дало змогу отримати відповідні результати: методи абстрагування та узагальнення – для обґрунтування поняття «фінансової кризи»; методи аналізу і синтезу – при діагностиці досліджуваного підприємства; статистичні методи – при вивченні тісноти зв'язку між рівнем фінансово-економічних коефіцієнтів та рівнем їхньої фінансової цінності як виявників кризи.

Інформаційна база. Інформаційною базою проведеного нами дослідження виступали наукові економічні публікації вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та нормативні акти України, які регулюють фінансово-економічну діяльність суб'єктів господарювання. Під час проведення дослідження використано матеріали Держкомстату аграрного сектору України, фахові літературні видання, монографії, публічна звітність ХХХ, а також власні аналітичні розрахунки та дослідження, які були виконані автором.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

Результатом дослідження стало обґрунтування, доповнення та узагальнення теоретичного розуміння механізму діагностики кризових явищ, надання практичних вказівок щодо діагностики на підприємстві. До суттєвих наукових результатів, що відзначаються новизною слід віднести наступні: удосконалено поняття фінансової кризи суб'єктів господарювання, як зміну фінансових показників стану діяльності господарюючих суб'єктів; доповнено визначення діагностики кризових явищ, як систему оперативного і перспективного аналізу, виявлення ознак кризового стану підприємства, оцінку загрози його банкрутства; удосконалено систему раннього попередження неплатоспроможності, шляхом адаптування її до сільськогосподарських підприємств.

Практичне значення результатів полягає в тому, що в роботі розроблено програми антикризових заходів, при використанні яких можливий вихід підприємства з кризи, а також у наданні рекомендацій щодо вдосконалення постійної системи діагностики у практичній діяльності підприємства.

Особистий внесок здобувача. Результати, проведені дослідження, висновки і пропозиції належать автору. Кваліфікаційна робота є авторською розробкою.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на студентській конференції (Полтава, ПДАА, 25 квітня 2020 року).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,32 др. арк., у тому числі 1 наукова стаття обсягом 0,21 др. арк., у матеріалах конференції – тези 1 доповіді обсягом 0,11 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 51 найменування, містить 21 таблицю, 12 рисунків, 14 додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 59 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Фінансова криза та банкрутство підприємства: сутність та причини виникнення

Кожне підприємство, здійснюючи господарську діяльність, вимушене на своєму шляху боротися з кризовими ситуаціями, долати труднощі, перешкоди фінансового, організаційного, техніко-технологічного характеру. Здатність підприємства пристосуватися до змін технологічних, економічних і соціальних чинників – гарантія не тільки його виживання, а й успішної діяльності. За даними діагностики також можна взнати про початок активізації та розвитку кризи і, якщо вжити відповідні заходи, процес активізації можна нейтралізувати.

У працях І. О. Бланка, Л. О. Лігоненко, О. І. Пушкаря, О. О. Терещенка, В. Д. Чумак, А. М. Штангрета викладено концептуальні засади діагностики кризових явищ в діяльності підприємства [5, 27, 38, 47, 55, 56]. З їхніх наукових праць випливає, що діагностика кризових явищ підприємства за своїм змістом і спрямуванням є діагностикою проблем, які виникли в процесі функціонування підприємства і можуть спричинити негативні наслідки для його життєдіяльності. Незважаючи на ряд наукових праць, проблема діагностики кризи в діяльності підприємства не розв'язана. Часто діагностика зводиться до аналізу фінансових показників, які по суті є кінцевими показниками, і відображають результати кризи. В такому випадку йдеться про минулі події, що вже відбулися з певними негативними наслідками. Тобто це не діагностика, а констатування пройдених подій.

Зрозуміло, що циклічний характер проходження всіх економічних процесів на підприємстві обумовлює можливість появи негативних тенденцій у їх розвитку. Тому загроза фінансової кризи існує завжди. Вважаємо за потрібне

дати визначення діагностиці кризових явищ.

Фінансове оздоровлення неспроможних підприємств можливе завдяки аналізу причин виникнення фінансової кризи та як наслідок – банкрутства. Визначають зовнішні (екзогенні) фактори – це фактори, на які підприємство не може впливати взагалі, або вплив досить несуттєвий і внутрішні фактори, які залежать безпосередньо від організації роботи на підприємстві (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Фактори, що можуть призвести до фінансової кризи на підприємстві

Ранні ознаки кризи з'являються на стадії її зародження. Вони

представляють собою перші негативні наслідки, які вирізняються слабким впливом на стан економічної системи, що не заважає їй продовжувати нормальне функціонування. Накопичення причин інтенсифікації розвитку кризи викликає підвищення швидкості її проходження. Ця властивість кризового процесу проявляється як поглиблення одного виду кризи та виникнення наступного негативного явища (рис. 1.2).

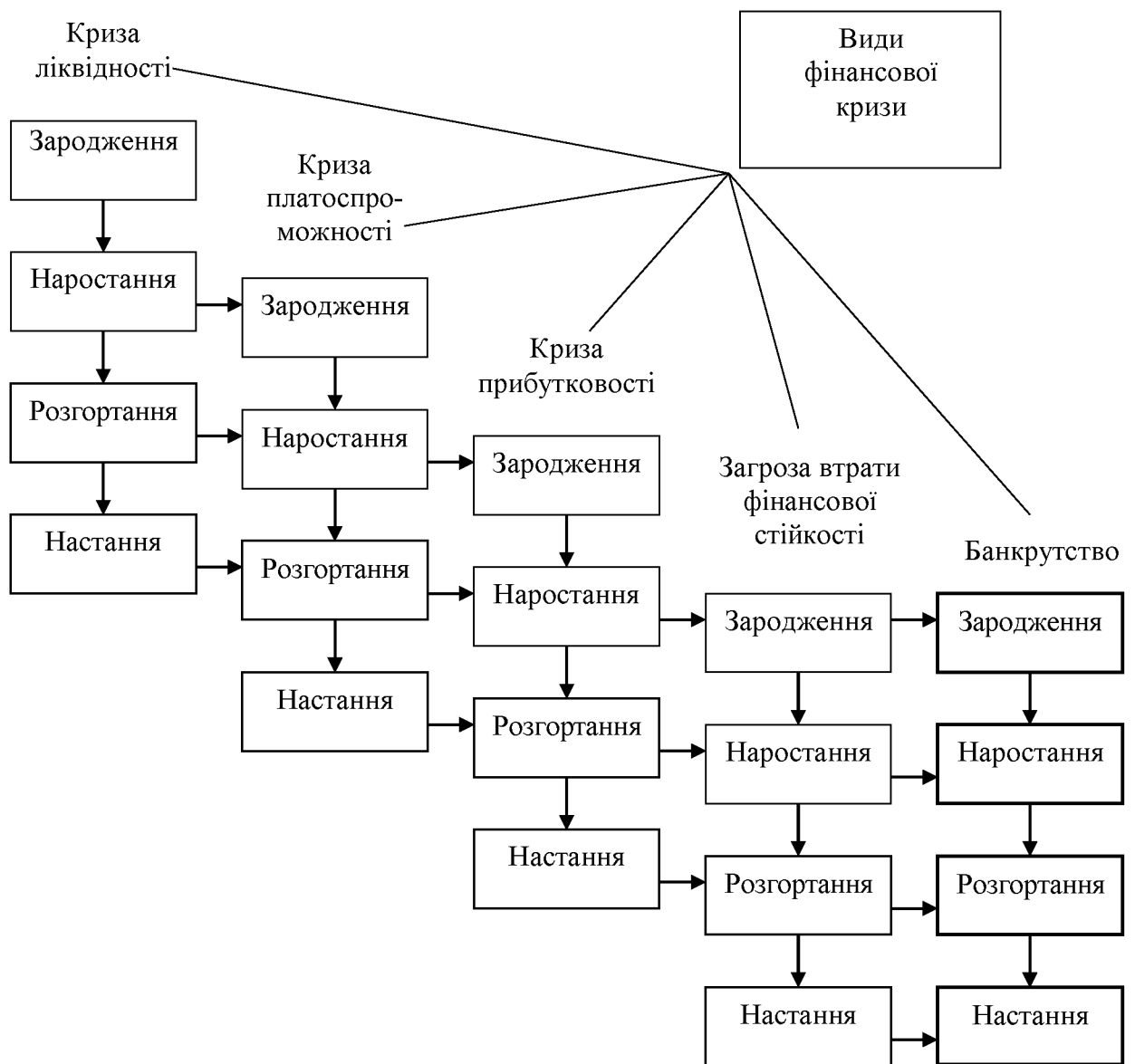

Рис. 1.2. Процес активного розвитку фінансової кризи

Як правило, майже непомітним є часовий ланцюг між послідовним переходом кризи ліквідності у кризу платоспроможності, а останньої – у кризу

прибутковості, потім – до втрати фінансової незалежності та банкрутства підприємства. Кожний попередній вид кризи, будучи частиною фінансової кризи, доповнює та прискорює розвиток наступної.

Для того, щоб вжити потрібних антикризових заходів потрібно визначити глибину фінансової кризи. Виділяють три фази кризи:

1) фаза, яка не має суттєвої загрози для функціонування підприємства, але за умови введення антикризового режиму управління;

2) фаза, яка загрожує розвитку підприємства та вимагає проведення фінансової санації;

3) кризовий стан, який унеможливує подальше існування підприємства та призводить до його ліквідації [27, с. 86].

Питанню діагностики кризових явищ, які виникають у процесі діяльності суб'єктів господарювання, присвячено чимало наукових праць, проте простежується звуження наукового ставлення до розрахунку й однобокого тлумачення набору фінансових коефіцієнтів. Виникає неоднозначна ситуація, коли нарощення фінансового інструментарію не дає змоги більш ширше розкрити причини виникнення кризових явищ на фінансову стійкість підприємств. Досить велика кількість інтегральних показників, які застосовують для оцінки фінансового стану господарюючого суб'єкта, як правило, призводять до погіршення результатів діагностики кризових явищ.

Діагностика кризових явищ підприємства – це система цільового фінансового аналізу, направленою на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, генеруючи загрозу його банкрутства в подальшому періоді [17, с. 130]. Діагностика кризи в діяльності підприємства розглядається як система управлінських рішень і заходів щодо своєчасного виявлення, ідентифікації та локалізації проявів кризи в діяльності підприємства в режимі реального часу, вибору способів їхнього уповільнення та призупинення розвитку. Також діагностика проблеми – це виявлення невідповідності між фактичним та цільовим (нормативним) станом підприємства, між його внутрішнім та зовнішнім оточенням, між окремими підсистемами.

А. П. Градов у своїй праці визначив, що діагностика включає процес постійного спостереження за станом підприємства і за його розвитком, а також спостереження за параметрами внутрішнього та зовнішнього середовищ, які характеризують умови функціонування підприємства [11, с. 250].

На основі отриманих результатів діагностики керівники різних рівнів приймають управлінські рішення, а також проводиться реструктуризація підприємства з метою пристосування діяльності підприємства до умов навколишнього економічного, політичного, соціального середовища для забезпечення оптимальних результатів діяльності підприємства. Здатність підприємства пристосуватися до змін технологічних, економічних і соціальних чинників – гарантія не тільки його виживання, а й успішної діяльності.

Із огляду на вищенаведене, на нашу думку, банкрутство підприємства є кінцевою стадією фінансової кризи, яка розпочалась внаслідок незадовільного управління ресурсним потенціалом, фінансових прорахунків, неврахування впливу різноманітних факторів мікро- і макросередовища, і тому правомірно визнається як неспроможність забезпечити конкурентне функціонування в ринкових умовах.

На рис. 1.3 зображені тенденції, що призводять до банкрутства підприємства.

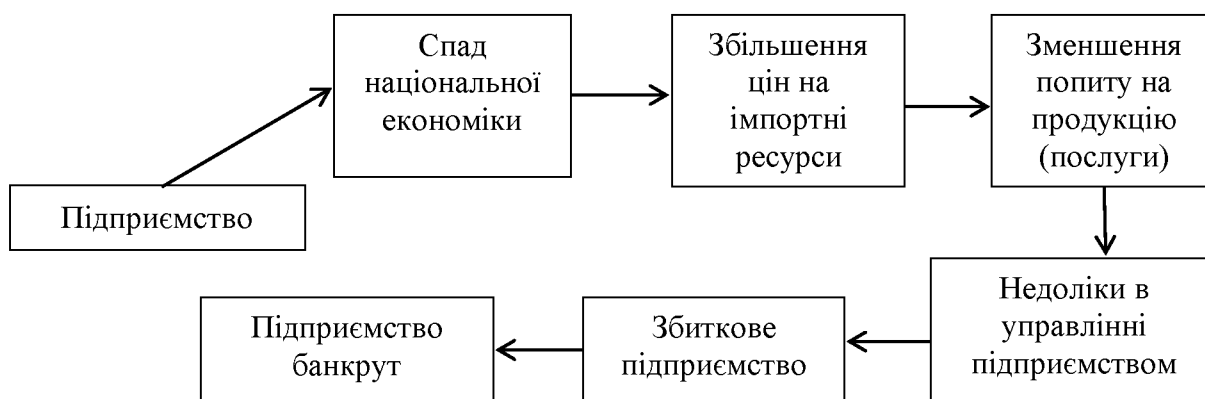

Рис. 1.3. Тенденції, що призводять до банкрутства підприємства

З вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– фінансова криза – це дисбаланс фінансової рівноваги підприємства,

який породжений циклічним розвитком взаємопов'язаних та взаємообумовлених кризових явищ і веде до знецінення власного капіталу за відсутності адекватних антикризових заходів;

– взаємодія кризових процесів у суміжних сферах проявляється резонансно, посилюючи інтенсивність спаду та розширюючи спектр негативних наслідків;

– процес фінансової кризи є складною трансформацією одного виду кризи в інший з формуванням на цій основі лавинного розвитку негативних явищ, наслідком яких є банкрутство підприємства;

– у ритмі циклічної динаміки фінансова криза піддається управлінню, тобто розвиток негативних явищ можна регулювати через скорочення їх тривалості та зменшення втрат;

– підготовка та своєчасне вжиття необхідних антикризових заходів має спиратися на адекватну класифікацію етапів розвитку фінансової кризи та причин її виникнення, на вивчення досвіду подолання кризових ситуацій, на управлінські дії по забезпеченню виходу підприємства з кризового стану, на кваліфіковані кадри з цих питань;

– банкрутство підприємства є кінцевою стадією фінансової кризи, яка розрослась внаслідок недосконалого управління, неефективного використання наявних ресурсів і фінансових прорахунків.

Діяльність всіх підприємств не є однозначно заданим процесом. Періодичне виникнення негативних явищ є безумовною фазою діяльності підприємства. Тому для стабільного функціонування суб'єкта господарювання необхідно постійно діагностувати та прогнозувати ознаки кризових явищ, щоб вчасно урівноважити стан підприємства.

Діагностика кризових явищ не є новим завданням. На сьогодні для діагностики кризових явищ на підприємствах запропоновані різноманітні підходи до встановлення кризи, визначення її особливостей, чинників, що впливають на розвиток кризи, тощо.

Метою діагностики є встановлення діагнозу об'єкта дослідження та

надання висновку про стан підприємства [23, с. 92]. Здійснивши мету, на підставі даних можна виробити правильну і грамотну політику, стратегію і тактику організації.

Діагностування інтенсивності проявів кризи в діяльності підприємства переслідує декілька цілей:

- виявлення активізації або розвитку проявів кризи в діяльності підприємства, завчасне виявлення проблеми збільшує шанси все виправити;
- ідентифікації прояву кризи, тобто встановлення, що має місце – кризове явище, кризова ситуація або кризовий стан, що необхідне для подальших дій;
- локалізація прояву кризи, тобто визначення підсистеми або підсистем, в яких почалися активізація та подальший розвиток встановленого прояву кризи;
- прийняття заходів щодо припинення активізації та розвитку проявів кризи і подальшої профілактики та попередження на майбутнє.

Види діагностики кризи подано на рис. 1.4.

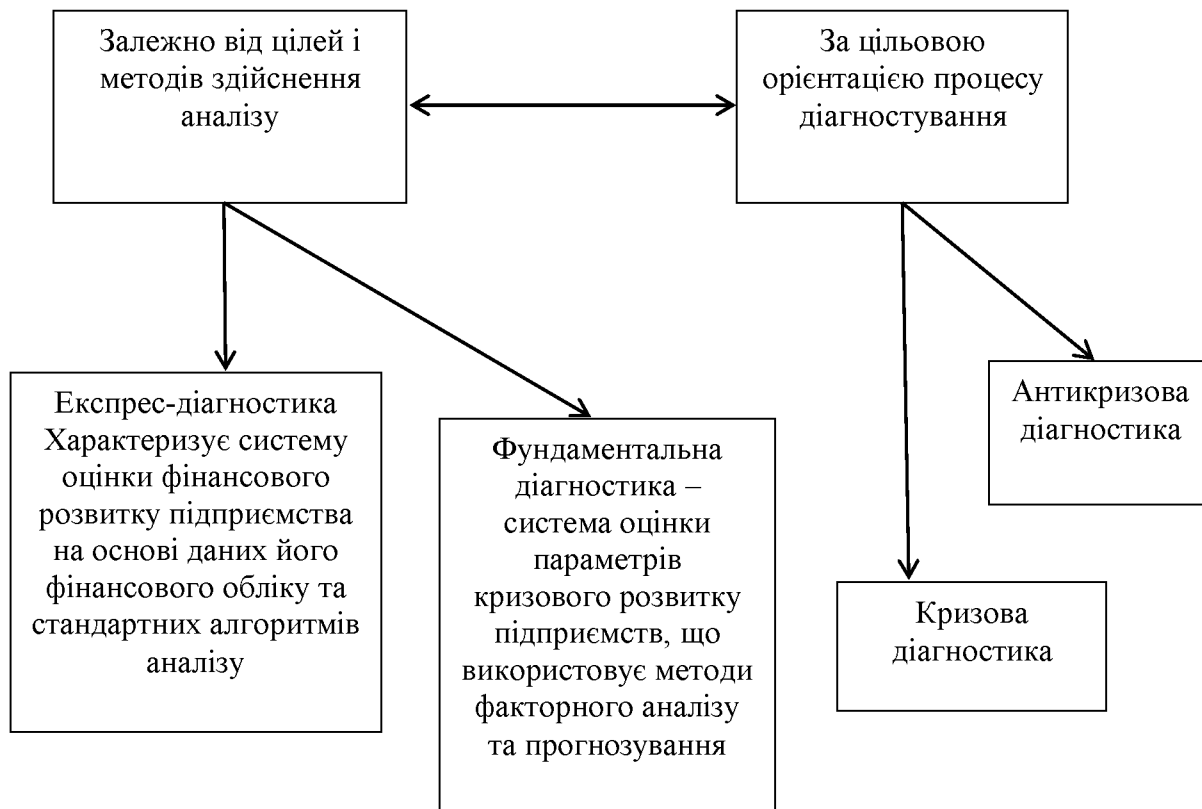

Рис. 1.4. Класифікація видів діагностики

Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства є головним методом забезпечення прибуткової діяльності підприємства. На основі отриманих результатів діагностики керівники різних рівнів приймають управлінські рішення, а також проводиться реструктуризація підприємства з метою пристосування діяльності підприємства до умов навколишнього економічного, політичного, соціального середовища для забезпечення оптимальних результатів діяльності підприємства.

Отже, для ефективного впливу на процеси фінансово-економічної діяльності підприємств необхідно в господарський алгоритм їхньої діяльності ввести сучасні механізми, які включають систему показників, що найбільш повно та адекватно відображають фінансове становище суб'єкта господарювання.

1.2. Теоретичні аспекти діагностики кризових явищ на підприємстві

У сучасній науковій та економічній літературі проблемам методів діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства, поглибленої уваги приділено такими вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами, як Е. Альтман, Є. Андрущак, У. Бівер, І. Бланк, В. Василенко, Ф. Градов, А. Грязнов, В. Загорський, В. Ковальов, О. Кузьмін, Л. Лігоненко, О. Орлов, Р. Сайфулін, Г. Спрінгейт, О. Терещенко, А. Чернявський.

Однак, аналіз наукових праць свідчить про те, що значка кількість запропонованих методик, які не мають належного обґрунтування, є дублюванням уже існуючих, а також не підходять для використання вітчизняними підприємствами. В більшості випадків висвітлюються питання покращення роботи підприємства на межі банкрутства або вже після кризи, тоді як велике значення має своєчасна та правильна діагностика факторів, що зумовлюють виникнення кризових явищ і дають можливість визначити шляхи усунення підприємством кризової ситуації.

Діагностика кризового стану та ймовірності банкрутства залежно від мети та суб'єкта проведення може передбачати застосування різних методів та інструментів.

У зарубіжній практиці для її проведення використовують математичні моделі, за допомогою яких формують узагальнюючий показник фінансового стану – його інтегральну оцінку. Широкого практичного застосування набули такі моделі: модель Альтмана, модель Романа Ліса, метод рейтингової оцінки фінансового стану (Р. Сайфуліна, Г. Кадикова), модель Фулмера, модель Спрінгейта та інші.

Переваги та недоліки поширених в Україні методик діагностики банкрутства, які базуються на використанні системи показників – індикаторів кризового стану та ймовірності банкрутства, а також нормативних методик, представлені у табл. 1.1 [44, с. 322].

Таблиця 1.1

**Порівняльна характеристика вітчизняних та зарубіжних
методик діагностики кризових явищ**

Назва методики	Переваги	Недоліки
1	2	3
Моделі інтегральної оцінки кризового стану та ймовірності банкрутства		
Модель Альтмана	– простота розрахунку; – наявність лише 2-х факторів	– модель була створена для США, а в Україні інші темпи інфляції, інші цикли макро- та мікроекономіки, інші рівні продуктивності праці; – модель не забезпечує об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства, а тому можливі значні відхилення прогнозу від реальності; – модель не відображає таких сторін фінансового стану, як оборотність активів, рентабельність активів, темпи зміни виторгу від реалізації; – коефіцієнт поточної ліквідності, без аналізу його в контексті з показниками виторгу, обсягом дебіторської і кредиторської заборгованості, на практиці не відбиває реальної картини ліквідності підприємства

Продовж. табл. 1.1

1	2	3
Модель Р. Лісу	– простота розрахунку	– модель не пристосована до українських підприємств, вона розроблена для Англії;
Модель Чессера	– модель дозволяє оцінити факт непогашення займу та інші умови	– кількість факторів у моделі обмежена; – модель створена для оцінки рейтингу позичальника
Модель Спрінгейта	– точність $\geq 90\%$	– модель була створена для підприємств США і Канади; – коефіцієнти наведені в доларах; – модель створена для оцінювання кредитоспроможності підприємств
Метод рейтингового числа (Р. Сайфуліна, Г. Кадикова)	– незначна кількість вагомих показників; – простота та швидкість розрахунку; – доступність необхідних для розрахунку інформаційних даних; – можливість оцінити фінансовий стан та спрогнозувати банкрутство	– недостатня обґрунтованість показників та їх нормативних значень; – неможливість визначення причин входження підприємств у зону «неплатоспроможності»; – ігнорування галузевих особливостей об'єкта діагностики
Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану О. Терещенка	– урахування специфіки діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання; – охоплення незначної кількості вагомих показників; – доступність інформаційних даних, необхідних для розрахунку параметрів моделі	– недостатній рівень обґрунтованості відібраних показників та їх нормативних значень; – можливість застосування лише для окремих підприємств; – недостатня точність; – широкий інтервал невизначеності
Модель Фулмера	– широке охоплення показників; – вірогідність: 1 рік – 98 %, 2 роки – 81%	– розроблена для застосування в банківській практиці; – модель була створена з урахуванням специфіки західних країн; – необхідна корекція на національну валюту
Методики, які базуються на побудові системи показників – індикаторів кризового стану		
У. Бівер (система показників фінансового стану підприємства для діагностики його банкрутства)	– можливість виявлення незадовільної структури балансу; – простота та швидкість застосування; – можливість оцінити фінансовий стан та спрогнозувати банкрутство на декілька років вперед (1-5 р.)	– призначена лише до прибуткових підприємств; – невідповідність нормативних значень для підприємств окремих галузей; – ігнорування показників стану та структури грошових потоків, а також дебіторської та кредиторської заборгованостей

Продовж. табл. 1.1

1	2	3
Л. Лігоненко (комплексна діагностика кризового стану)	– охоплення великої кількості показників фінансового стану; – можливість застосування з боку як внутрішніх, так і зовнішніх зацікавлених сторін	– дублювання окремих показників (коефіцієнт оборотності та час обороту обігових коштів, коефіцієнт оборотності та час обороту виробничих запасів); – ототожнення показників ліквідності та платоспроможності
А. Синягін (методика оцінки загрози фінансової кризи і банкрутства підприємства)	– незначна кількість показників; – простота та швидкість розрахунку; – доступність даних необхідних для розрахунків; – детальний аналіз складу та структури дебіторської та кредиторської заборгованості	– відсутність показників за допомогою яких можна спрогнозувати втрату чи відновлення платоспроможності; – обмеженість переліку показників фінансового стану, що не дає можливості здійснити всебічну оцінку; – неврахування динаміки зміни фінансового стану підприємства

Серед вітчизняних моделей діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства найбільшого поширення набула дискримінантна модель, розроблена О. О. Терещенком. Запропонована модель існує у двох варіантах [48, с. 156]. Перший – універсальна модель, яка включає розрахунок шести показників і побудована на основі даних 850 підприємств, що діють у різних галузях промисловості. Друга – включає десять показників і враховує галузеву диференціацію підприємств.

У методиках О. О. Терещенка особливістю є те, що основний акцент робиться на зменшенні помилкового віднесення фінансово неспроможних підприємств до групи спроможних. Рекомендована Л. О. Лігоненко методика проводиться у два етапи і передбачає розрахунок показників платоспроможності, стану та структури капіталу, оборотності та прибутковості [27, с. 425]. Перший етап – експрес-діагностика, що включає показники, які можна розрахувати на основі даних фінансової звітності суб'єктів господарювання. Вона призначена переважно для зовнішніх зацікавлених сторін, адже всі необхідні для розрахунку дані є широкодоступними, а процес розрахунку – простим. Другий етап – функціональна діагностика, яка

призначена для проведення або відповідними працівниками підприємства (фінансові аналітики), або ж іншими фахівцями за домовленістю керівника. На відміну від експрес-діагностики, функціональна є дещо складнішою, адже потребує більш детальної інформації (матеріали управлінського обліку, результати спеціальних обстежень тощо), яка є важкодоступною для зовнішніх зацікавлених сторін.

Розгляд різноманітних методик діагностики кризових явищ дозволив зробити наступні висновки.

По-перше, практично жодна із розглянутих методик не передбачає розрахунку показників, які враховували би вплив зовнішніх факторів (особливо конкурентів) на діяльність підприємства. Необхідність їх аналізу пов'язана з тим, що порівняно з конкуруючими сторонами підприємство може мати відносно стійкий фінансовий стан і вести досить успішну діяльність на ринку, тоді як існуючі нормативи характеризуватимуть його стан як нестійкий чи кризовий і навпаки. У кінцевому результаті така ситуація може негативно позначитись на відносинах з кредиторами, інвесторами, постачальниками, клієнтами та іншими сторонами.

По-друге, методики окремих вчених включають надвелику кількість показників, більшість з яких є дублюванням тих, що характеризують одні і ті ж аспекти діяльності (наприклад, коефіцієнт обороту та час обороту обігових коштів, коефіцієнт обороту та час обороту виробничих запасів, коефіцієнт автономії та фінансової залежності тощо). Відомо, що якість та ефективність діагностики залежить, насамперед, від набору оціночних показників. З одного боку, включення у методику значної кількості показників дає можливість максимально і різнобічно проаналізувати діяльність та фінансовий стан підприємства. З іншого, велика їх кількість робить працю аналітиків складною та тривалою, а також може створити нечітку загальну картину фінансового стану, у зв'язку із суперечливими значеннями окремих показників. Тому при розробці методики діагностики кризового стану систему оціночних показників необхідно формувати таким чином, щоб вони не дублювали один одного,

характеризувалися незначною кількістю і при цьому відображали всі найважливіші аспекти діяльності підприємства.

По-третє, багато дослідників при розрахунку показників ліквідності та платоспроможності ототожнюють їх. Проте, це не зовсім правильно, адже показники ліквідності дають інформацію про наявність у підприємства ліквідних активів у обсягах, необхідних для покриття своїх зобов'язань, а показники платоспроможності показують, чи здатне підприємство розрахуватися зі своїми боргами у певний момент часу. Звідси, поняття ліквідності є ширшим, до того ж, саме від ліквідності підприємства залежить його платоспроможність. З іншого боку, будучи неліквідним, підприємство може мати й інші ресурси, достатні для погашення зобов'язань. Відповідно, при розробці методики оцінки кризового стану розрахунок зазначених показників слід проводити окремо.

По-четверте, в запропонованих методиках як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, вирішальне значення при оцінці кризового стану та ймовірності банкрутства відіграють показники прибутковості та рентабельності. Такий підхід є прийнятним лише для зарубіжних підприємств, які намагаються відобразити у звітності якнайбільшу величину прибутку з метою підвищення курсу своїх акцій. Для вітчизняних товаровиробників його застосування є не зовсім коректним. Це пов'язано насамперед із тим, що окремі показники фінансової звітності можуть бути викривленими. Особливо це стосується показників витрат та прибутків. Бажання підприємств приховати реальні доходи від оподаткування часто призводить до недостовірності показників, розрахованих на основі даних фінансової звітності.

По-п'яте, більшість із розглянутих методик не передбачає аналізу показників ділової активності підприємства. На нашу думку, їх розрахунок, зокрема внутрішньої та зовнішньої ділової активності, має вкрай важливе значення, адже дозволяє оцінити наявність та ефективність економічного потенціалу підприємства (внутрішня), а також ризик неуспіху в умовах жорсткої конкурентної боротьби та нестабільності ринкового середовища

(зовнішня). Окрім цього, результати їх розрахунку можуть стати вагомим підґрунтям для прийняття адекватних рішень стосовно майна підприємства та раціональності його використання.

Отже, універсальної моделі для визначення ймовірності банкрутства не існує і при виборі методу аналізу необхідно враховувати цілу низку різноманітних факторів.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ, ЩО ЇХ ОБУМОВЛЮЮТЬ

2.1. Аналіз фінансових передумов неплатоспроможності суб'єкта господарювання

Кваліфікаційна робота виконана на матеріалах сільськогосподарського ХХХ, скорочене найменування: ХХХ. ХХХ є юридичною особою, всі права якої набувають чинності з дня її державної реєстрації, проведеної у встановленому законодавством України порядку, має самостійний баланс, печатку зі своєю назвою, кутовий штамп, бланки зі своїми реквізитами, розрахунковий та інші рахунки в банках, має право від свого імені укладати договори, набувати майнові та особисті немайнові права та обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді, здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яка не суперечить законодавству України і відповідає цілям, передбаченим статутом.

Головним органом управління є загальні збори учасників. Виконавчим органом є генеральний директор, який приймається на цю посаду зборами учасників та очолює їх. Статутний капітал ХХХ сформований за рахунок внесків учасників та становить 5690 тис. грн.

Джерелами фінансової інформації для здійснення оцінки фінансового стану підприємства виступають Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал взяті за три роки, а також дані первинного, синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку підприємства, статистична звітність ХХХ.

На першому етапі оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства проаналізуємо його майновий стан. Важливим напрямком загальної оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання є аналіз його майнового стану (табл. 2.1) (додаток К).

Як свідчать розрахунки, у 2020 р. порівняно з 2018 р. вартість майна підприємства збільшилась на 938,0 тис. грн, або на 16,1 %. При цьому оборотні активи збільшились на 1162,0 тис. грн (56,6 %), а необоротні активи зменшились на 224,0 тис. грн (6,0 %). Необоротні активи підприємства представлені, насамперед, основними засобами, вартість яких зменшилась за 2018–2020 рр. на 149,0 тис. грн, або на 4,2 %. Темп приросту основних засобів менший від темпу приросту майна в цілому, що обумовило зменшення питомої ваги основного капіталу у майні з 60,5 % до 49,9 %.

Зростання оборотних активів пояснюється збільшенням як оборотних виробничих фондів (на 1150,0 тис. грн або на 65,9 %), так і фондів обігу (на 12,0 тис. грн або на 3,8 %). Звертає на себе увагу збільшення поточної дебіторської заборгованості, що може бути ознакою накопичення проблем у діяльності підприємства. Разом з тим негативною зміною в майні є зменшення залишку грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 18,0 тис. грн та зменшення їх питомої ваги в активах з 0,4 % у 2018 р. до 0,1 % у 2020 році.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, в швидкості обертання його активів і пасивів. Як уже зазначалося, залежно від швидкості обертання для забезпечення нормального ходу господарської діяльності потрібна різна величина окремих видів активів. Тому аналіз оборотності і використання активів має досить велике значення для оцінки фінансового стану підприємства (табл. 2.2) (додаток Л).

Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості збільшився з 7,281 у 2018 р. до 10,507 у 2020 р., а тривалість одного обороту дебіторської заборгованості зменшився відповідно з 49,4 до 34,3 днів, тобто на 15,2 дня. Коефіцієнт обертання власного капіталу свідчить про те, наскільки масштаб діяльності підприємства забезпечується власним капіталом. У 2018 р. він становив 0,399, а у 2020 р. – 0,441. Тривалість одного обороту власного капіталу зменшилась з 901,3 днів у 2018 році до 815,6 днів у 2020 році.

Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості знизився з 8,278 у 2018 р. до 6,080 у 2020 р., тобто на 2,198, а тривалість одного обороту

кредиторської заборгованості відповідно збільшилась з 43,5 до 59,2 днів. Тривалість операційного циклу показує проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації товарів і послуг. Даний показник збільшився з 345,0 днів у 2018 р. до 421,0 дня у 2020 р., тобто на 76,0 днів. Слід відмітити, що тривалість фінансового циклу показує час, упродовж якого грошові кошти вилучені з обігу.

Важливим етапом оцінки фінансового стану підприємства є аналіз власного та залученого капіталу суб'єкта підприємництва.

Для здійснення аналізу джерел формування капіталу в ХХХ проведемо розрахунки в табл. 2.3 (додаток М).

Дані таблиці свідчать, що в структурі капіталу підприємства власний капітал становить 84,3 % в 2020 році, а залучений 15,7 %. Це говорить про високу фінансову стійкість підприємства та його фінансову незалежність від зовнішніх кредиторів. Слід відмітити поступове збільшення в динаміці кредиторської заборгованості з 189,0 тис. грн в 2018 році до 460,0 тис. грн в 2020 році, що свідчить про зростання заборгованості підприємства.

На наступному етапі доречно провести комплексну оцінку фінансового стану підприємства. Розрахунки проведемо в табл. 2.4 (додаток Н).

Результати комплексної оцінки фінансового стану ХХХ дозволяють зробити висновок про стійкий фінансовий стан підприємства (рейтинг Б). У 2018 році інтегрований показник фінансового стану дорівнював 4,9, а в 2020 році збільшився до 5,1 внаслідок зниження рейтингу за показниками оборотності запасів. Однак, негативною тенденцією є різке зменшення коефіцієнтів поточної та швидкої ліквідності з 10,868 до 5,268 та 1,476 до 0,502 відповідно, рейтинг останнього зменшився з 10 до 7. Основні засоби підприємства зношені на 64,7 %, (рейтинг б), що призвело до погіршення рейтингового результату оцінки фінансового стану підприємства. Коефіцієнт фінансової незалежності в динаміці зріс на 9,0, що свідчить про підвищення фінансової стійкості та незалежності досліджуваного підприємства.

Для більш глибокого вивчення ефективності використання активів,

ресурсів, капіталу на основі даних фінансової звітності нами були розраховані показники рентабельності (прибутковості) витрат та капіталу (табл. 2.5) (додаток П).

Серед показників прибутковості витрат позитивною є динаміка рентабельності виробничих витрат і рентабельності продажу. У 2020 році на 1 грн собівартості реалізованої продукції і 1 грн чистого доходу було одержано відповідно 23,4 і 19,0 коп. валового прибутку. В той же час, спостерігається зниження показників, що характеризують прибутковість операційної, звичайної та в цілому господарської діяльності підприємства. У 2018 році на 1 грн операційних витрат та витрат господарської діяльності було одержано 14,8 коп. прибутку.

Позитивною є також динаміка показників ефективності використання капіталу в цілому, власного капіталу і виробничих фондів. Що стосується показників окупності витрат і капіталу, то зросли лише коефіцієнти окупності виробничих витрат з 1,225 до 1,234, окупності капіталу з 0,370 до 0,376 та окупності власного капіталу з 0,399 до 0,441. Значення інших коефіцієнтів вказують на зниження рівня окупності витрат операційної діяльності (у тому числі адміністративних витрат та витрат операційної діяльності).

Отже, проведена оцінка фінансово-економічного стану ХХХ показала, що вартість майна підприємства збільшилась на 16,1 %. У підсумку питома вага оборотних активів у майні зросла на 12,3 %, а необоротних активів відповідно зменшилась на 12,3 %.

Разом з тим негативною зміною в майні є зменшення залишку грошових коштів та поточних фінансових інвестицій та зменшення їх питомої ваги в активах. Результати комплексної оцінки фінансового стану підприємства дозволяють зробити висновок про стійкий фінансовий стан підприємства.

Кризовий фінансовий стан підприємства прямо залежить від його неплатоспроможності, тому доцільно оцінити фінансові передумови неплатоспроможності підприємства. Добрий фінансовий стан суб'єкта господарювання характеризується постійною наявністю грошових коштів на

поточному рахунку та в касі підприємства.

Для визначення ступеня поточної платіжної готовності (ППГ) використовують формулу (2.1).

$$\text{ППГ} = \text{ГК} / (\text{ПКЗ} - \text{ПДЗ}) * 100\%, \quad (2.1)$$

де ГК – залишок грошових коштів;

ПКЗ – поточна кредиторська заборгованість;

ДЗ – поточна дебіторська заборгованість.

Нормативне значення поточної платіжної готовності знаходиться в межах 100 %. Якщо рівень даного показника менше 100 %, то це свідчить про нестачу грошових коштів, якщо більше 100 % – про їх надлишок. Однак, коли сума дебіторської заборгованості перевищує кредиторську заборгованість, то можна говорити про платіжну готовність підприємства, навіть якщо немає залишку грошових коштів, але при умові, що дебіторська заборгованість буде повернута у встановлений термін.

На підставі формули (2.1), нами було розраховано рівень поточної платіжної готовності для ХХХ на 31 грудня 2018–2020 років ($\text{ППГ}_{2018} = 1,2 \%$; $\text{ППГ}_{2019} = 9,2 \%$; $\text{ППГ}_{2020} = 1,8 \%$). З розрахунків видно, що станом на 31 грудня 2018 року ХХХ мало нестачу грошових коштів для погашення поточних зобов'язань у розмірі 98,8 %, а на цю дату 2020 року підприємство мало нестачу грошових коштів – 98,2 %.

Отже, ХХХ має недостатній рівень грошових коштів, а також низький рівень поточної платіжної готовності.

Важливим етапом аналізу фінансових передумов неплатоспроможності є оцінка ліквідності і платоспроможності підприємства, який доцільно розпочати з аналізу ліквідності балансу.

Такий захід необхідний не лише тоді, коли можлива ліквідація суб'єкта господарювання внаслідок банкрутства, але й в процесі повсякденної діяльності підприємства для оцінки структури активів за ступенем ліквідності, а пасивів –

за строковістю погашення зобов'язань.

Користуючись методикою групування активів та пасивів, нами було проведено розрахунок можливості ХХХ розрахуватись за своїми зобов'язаннями за рахунок наявних активів (табл. 2.6) (додаток Р).

Розрахунки показують, що у 2018 р. так само як і в 2020 р. виявлена нестача високоліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань (165,0 та 471,4 тис. грн відповідно). Середньоліквідні активи мають надлишок, так в 2018 р. він становив 255,0 тис. грн, а в 2020 р. відповідно 167,1 тис. грн спостерігається тенденція до зменшення середньоліквідних активів.

Лише по низьколіквідних активах спостерігається надлишок платіжних засобів з тенденцією до його збільшення. Так в 2018 р. він складав 1865,0 тис. грн, а в 2020 р. відповідно 2255,7 тис. грн У 2018 р. ліквідність балансу була найкращою, скільки $A_2 > П_2$, $A_3 > П_3$, а нестача високоліквідних активів становила 165,0 тис. грн У 2020 р. в $A_2 > П_2$, $A_3 > П_3$, а нестача високоліквідних активів становила 471,4 тис. грн або в 2,8 рази. Отже, баланс ХХХ протягом досліджуваного періоду не є абсолютно ліквідним.

Аналізуючи забезпеченість пасивів відповідними групами активів, важко прийняти остаточне рішення про погіршення чи покращення ліквідності балансу ХХХ, адже нестача високоліквідних активів для покриття найбільш термінових пасивів збільшилась, а нестача середньоліквідних для покриття короткострокових зобов'язань зросла. Тому для комплексної оцінки ліквідності балансу в цілому визначимо загальний показник ліквідності. Щоб обчислити загальний показник ліквідності (ЗПЛ) на 2018–2020 рр. скористаємось даними табл. 2.6. Після проведення відповідних розрахунків було отримано такі результати: $ЗПЛ_{2018} = 0,2675$, $ЗПЛ_{2019} = 0,1034$, а $ЗПЛ_{2020} = 0,1517$.

Обчислення показують, що загальний показник ліквідності у 2020 р. відносно 2018 р. зменшився на 0,1158 пунктів. Таке зниження даного показника в динаміці вказує на погіршення рівня ліквідності балансу порівняно з двома попередніми роками.

Таблиця 2.6

Оцінка ліквідності балансу ХХХ за 2018–2020 рр.

Групи	Види активів	Роки			Групи	Види пасивів	Роки			Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів (А-П)		
		2018	2019	2020			2018	2019	2020	2018 р.	2019 р.	2020 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11=3-8	12=4-9	13=5-10
A1	Високоліквідні	24,0	17,0	6,0	П1	Термінові	189,0	365,0	477,0	- 165,0	- 348,0	- 471,0
A2	Середньоліквідні	255,0	191,0	300,0	П2	Коротко- строкові	0,0	0,0	133,0	+ 255,0	+ 191,0	+ 167,0
A3	Низьколіквідні	1775,0	2459,0	2910,0	П3	Довго- строкові	0,0	394,0	350,0	+ 1775,0	+ 2065,0	+ 2560,0
Разом		2054,0	2667,0	3216,0	Разом		189,0	759,0	960,0	+ 1865,0	+ 1908,0	+ 2256,0

Наступним етапом діагностики фінансових передумов неплатоспроможності підприємства є розрахунок та аналіз основних показників платоспроможності. Вони застосовуються для оцінки можливостей підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання. Показники платоспроможності дають уявлення не тільки про платоспроможність підприємства на конкретну дату, а й у випадках надзвичайних ситуацій. Платоспроможність підприємства, як відомо, можна оперативнo визначити за допомогою таких коефіцієнтів: коефіцієнта покриття, швидкої та абсолютної ліквідності (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Оцінка відносних показників ліквідності та платоспроможності
XXX за 2018–2020 рр.**

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. до 2018 р. (+, –)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,127	0,047	0,009	– 0,118
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,476	0,570	0,502	– 0,975
Загальний коефіцієнт ліквідності	10,868	7,307	5,268	– 5,600

Станом на 2018 р. коефіцієнт абсолютної ліквідності дорівнював 0,127 і порівняно у 2020 р. зменшився на 0,118 пунктів. Отже, підприємство знизило можливості погашення поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних оборотних активів. Більшість науковців схиляються до думки, що значення даного коефіцієнта повинно бути не менше 0,2. В такому разі коефіцієнт абсолютної ліквідності XXX значно менший нормативного значення. Однак, коефіцієнт швидкої ліквідності менший від нормативного значення 0,7 на 0,2 пунктів. Це означає, що за рахунок середньоліквідних активів підприємство може погасити незначну частину поточних зобов'язань.

Коефіцієнт покриття (ліквідності), який дає комплексну оцінку платоспроможності підприємства, у 2020 р. становить 5,268. Порівняно з попередніми роками він знизився на 5,6 пунктів відносно 2018 року та на 2,039 пункти відносно 2019 року. Водночас значення коефіцієнта покриття у звітному

році більше від прийнятого значення 2,0.

Якщо враховувати вимоги методичних рекомендацій, згідно яких пропонується визначати ознаки неплатоспроможності суб'єкта підприємництва та виявляти, чи не приховує підприємство своє банкрутство, то нормативним значенням коефіцієнта покриття слід вважати значення 1,5, яке, на нашу думку, більше відповідає реальному стану сільськогосподарських підприємств.

Отже, слід зазначити, що у 2018 р. кожен із відносних показників значно перевищував показники в 2020 р., що свідчать про високу ліквідність і платоспроможність ХХХ у 2018 р. Відповідно у 2020 р. порівняно з 2018 р. коефіцієнти платоспроможності мають негативну динаміку, яка вказує на погіршення стану ліквідності і платоспроможності товариства.

Важливим етапом діагностики фінансових передумов можливого банкрутства ХХХ є аналіз його фінансової стійкості. Фінансова стійкість є відображенням визначеного стану фінансових ресурсів, їх розподілу та використання та показує фінансову незалежність від зовнішніх кредиторів. Суб'єкт підприємництва, при цьому, спроможний забезпечити постійний ефективний процес виробництва продукції та її реалізації, збільшувати свою диверсифікацію на основі зменшення витрат та оновленню основних засобів, підвищувати свою кредитоспроможність, платоспроможність та прибутковість в найближчій перспективі.

Проведемо аналіз фінансової стійкості ХХХ за системою відносних показників (табл. 2.8) (додаток С). Що стосується коефіцієнта автономії та його динаміки, то його фактичне значення на кінець 2018–2020 рр. відповідає нормативному значенню ($\geq 0,5$), тобто за цим коефіцієнтом підприємство є фінансово стійким. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу показує питому вагу заборгованості підприємства в загальній величині пасивів суб'єкта підприємництва і відображає рівень фінансової залежності підприємства від зовнішніх кредиторів. У 2020 р. порівняно з 2018 р. коефіцієнт концентрації залученого капіталу підвищився на 0,116, проте він відповідає нормативному значенню ($\leq 0,5$).

Аналіз фінансової стійкості ХХХ за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р. (+, -)
Показники структури джерел формування капіталу				
Коефіцієнт автономії	0,959	0,860	0,843	- 0,116
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,041	0,140	0,157	+ 0,116
Коефіцієнт фінансової залежності	1,043	1,163	1,187	+ 0,144
Коефіцієнт фінансової стабільності	23,108	6,138	5,350	- 17,758
Коефіцієнт фінансового ризику	0,043	0,163	0,187	+ 0,144
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	—	0,065	0,058	+ 0,058
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	—	0,425	0,329	+ 0,329
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,784	0,394	0,574	- 0,210
Коефіцієнт фінансового лівериджу	—	0,069	0,062	+ 0,062
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,335	0,405	0,458	+ 0,123
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,908	0,863	0,810	- 0,098
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	1,051	0,936	0,895	- 0,155
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,013	0,007	0,002	- 0,011
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,906	0,938	0,928	+ 0,022
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,605	0,572	0,499	- 0,106
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,628	0,616	0,647	+ 0,019
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,547	0,676	0,911	+ 0,364

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до коефіцієнта автономії. У 2018 р. він становив 1,043, а у 2020 р. – 1,187. Тобто на кінець 2020 р. на 1 грн власного капіталу припадає 1,187 грн загальної вартості пасивів. Отже, у 2020 р. порівняно з 2018 р. зростає частка позичених коштів у фінансуванні підприємства.

Коефіцієнт фінансової стабільності показує, що ХХХ веде виробничо-

господарську діяльність майже цілком за рахунок власних ресурсів, які, у своїй більшості, дуже обмежені, як наслідок, не закуповується нова техніка, забезпеченість сировиною та матеріальними засобами перебуває на низькому рівні. У 2018 р. коефіцієнт фінансової стабільності становив 23,108, а у 2020 р. він знизився до 5,350. Коефіцієнт фінансового ризику у 2020 р. порівняно з 2018 р. зріс на 0,144. Його значення показує, що на 1 грн власного капіталу припадає у 2018 р. – 0,043 грн, 2019 р. – 0,163 грн, 2020 р. – 0,187 грн зобов'язань.

У 2020 р. порівняно з 2018 р. він зріс на 0,123 і склав 0,458. Це свідчить про зниження фінансової стійкості підприємства. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами суттєво перевищує нормативне значення ($> 0,1$) і свідчить про фінансову стійкість за даним критерієм. На кінець 2020 р. власні оборотні кошти в структурі оборотних активів становили 81,0 %, що на 9,8 пунктів менше порівняно з 2018 р. Таким чином, рівень фінансової стійкості ХХХ за цим критерієм знизився.

Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами показує наскільки ХХХ забезпечене власними оборотними коштами. У 2020 р. забезпечено на 89,5 %, що на 15,5 пунктів менше порівняно з 2018 р. Коефіцієнт маневреності оборотних коштів характеризує питому вагу власних оборотних коштів, яка є у грошовій формі і має абсолютну ліквідність. Отже, у 2020 р. порівняно з 2018 р. цей коефіцієнт знизився на 0,011. Значення коефіцієнта виробничого потенціалу збільшилось у 2020 р. порівняно з 2018 р. на 0,022, що свідчить про зростання питомої ваги основних засобів і оборотних виробничих фондів у валюті балансу. За цим критерієм підприємство має позитивну динаміку фінансової стійкості.

Зниження коефіцієнта реальної вартості основних засобів у майні з 0,605 у 2018 р. до 0,499 у 2020 р. свідчить про зменшення виробничого потенціалу ХХХ. Коефіцієнт нагромадження амортизації у 2020 р. порівняно з 2018 р. підвищився з 0,628 до 0,647, що не відповідає нормативній динаміці і свідчить про погіршення використання основних засобів. Отже, підприємство за цим

показником знизило фінансову стійкість. За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів підприємство підвищило рівень забезпеченості оборотними коштами. Якщо у 2018 р. на 1 грн необоротних активів припадало 0,55 грн оборотних, то у 2020 році – 0,91 грн.

Проведений аналіз відносних показників оцінки фінансової стійкості підтверджує різнопланове її тлумачення за різними коефіцієнтами (за одними критеріями ХХХ вважається фінансово стійким, а за іншим – має дещо гірший фінансовий стан). Тому доцільно вивчити фінансову стійкість підприємства з іншого боку – шляхом визначення одного з чотирьох типів фінансової стійкості підприємства. Розрахунки проведемо в табл. 2.9 (додаток Т).

За результатами розрахунків при зростанні у 2020 р. порівняно з 2018 р. запасів на 1135,0 тис. грн підприємство забезпечило приріст власних оборотних коштів на 391 тис. грн. У підсумку надлишок власних оборотних коштів для формування запасів зменшився з 90,0 до – 654,0 тис. грн, або на – 744,0 тис. грн. Отже підприємство втратило ознаки абсолютної фінансової стійкості і має кризовий фінансовий стан. Разом з тим, коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами зменшився з 1,051 до 0,941, а надлишок власних оборотних коштів на 1 грн запасів з 0,05 до – 0,05 грн.

Отже, проаналізувавши фінансову стійкість ХХХ можна стверджувати, що підприємство у 2020 р. має задовільну структуру джерел формування капіталу, високий рівень коефіцієнтів страхової стабільності, достатню забезпеченість власним оборотними коштами, позитивну динаміку нагромадження амортизації і, разом з тим, незначне погіршення коефіцієнта виробничого потенціалу та коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів. Враховуючи результати аналізу фінансового стану, можна говорити про стабільну діяльність ХХХ за досліджуваний період та дуже низьку ймовірність банкрутства. Але, щоб спрогнозувати можливість банкрутства даного підприємства, доцільно вивчити його фінансовий стан з допомогою дискримінантного аналізу та рекомендацій українського законодавства щодо виявлення ознак банкрутства.

2.2. Фундаментальний аналіз кризових явищ та чинників, що їх обумовлюють

Одним із головних показників, які дають уявлення про ефективність використання капіталу на підприємстві є рентабельність, на яку впливають різні чинники. Тому розрахуємо показник рентабельності капіталу для досліджуваного ХХХ на кожен із досліджуваних років і з допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив на нього рентабельності продажу і коефіцієнта окупності капіталу.

Для цього використаємо дані табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Факторний аналіз загальної рентабельності капіталу

ХХХ за 2018–2020 рр.

Показники	Умовні позначення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р. (+, –)	
					абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	3	4=3–1	5=4÷1×100
1. Прибуток (збиток) від господарської діяльності, тис. грн	П	–360,0	–170,0	–168,0	+192,0	–53,22
2. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ЧД	2177,0	2354,0	2509,0	+332,0	+15,25
3. Середньорічна вартість капіталу, тис. грн	К	5878,0	6210,0	6679,0	+801,0	+13,63
4. Загальна рентабельність (збитковість) капіталу, % (п.1÷п.2×100)	РК	–6,1	–2,7	–2,5	+3,60	X
5. Рентабельність (збитковість) продажу, % (п.1÷п.2×100)	РП	–16,5	–7,2	–6,7	+9,82	X
6. Коефіцієнт окупності (обертання) капіталу (п.2÷п.3)	КОК	0,370	0,379	0,376	+0,005	X

Розрахунок умовного показника загальної рентабельності капіталу у %

(PK_{UM}) проводиться за формулою:

$$PK_{UM} = PP_1 \times KOK_0. \quad (2.2)$$

Загальна зміна (+, -) загальної рентабельності капіталу (пунктів) визначається наступним чином:

$$\Delta PK = PK_1 - PK_0. \quad (2.3)$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) рентабельності продажу:

$$\Delta PK_{PP} = PK_{UM} - PK_0. \quad (2.4)$$

2) коефіцієнта окупності (обертання капіталу):

$$\Delta PK_{KOK} = PK_1 - PK_{UM}. \quad (2.5)$$

Перевірка розрахунку здійснюється за наступною формулою:

$$PK = \Delta PK_{PP} + \Delta PK_{KOK} \quad (2.6)$$

З розрахунків видно, що збитковість капіталу ХХХ досить висока, але має тенденцію до зменшення. У 2018 р. збитковість капіталу складала 6,1 %, а у 2020 р. вона скоротилася до 2,5 %, тобто на 3,6 пункти. При чому внаслідок зменшення збитковості продажу на 9,83 % збитковість капіталу знизилась на 3,64 пункти, а за рахунок зростання коефіцієнта окупності капіталу на 0,005 пунктів збитковість капіталу збільшилась на 0,04 пункти.

Проводиться розрахунок умовного значення порогу рентабельності підприємства, тис. грн.

$$PP_{um} = \frac{PB_1}{KMД_0}; \quad (2.7)$$

$$ПР_{ум} = + 1432,8 \text{ тис. грн}$$

Загальна зміна (+,-) порогу рентабельності, тис. грн.

$$\Delta ПР = ПР_1 - ПР_0; \quad (2.8)$$

$$\Delta ПР = + 450,1 \text{ тис. грн}$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) постійних витрат:

$$\Delta ПР_{ПВ} = ПР_{ум} - ПР_0; \quad (2.9)$$

$$\Delta ПР_{ПВ} = + 175,1 \text{ тис. грн}$$

2) коефіцієнта маржинального доходу у чистому доході:

$$\Delta ПР_{КМД} = ПР_1 - ПР_{ум}; \quad (2.10)$$

$$\Delta ПР_{КМД} = + 275,0 \text{ тис. грн}$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta ПР = ПР_{ПВ} + ПР_{КМД}; \quad (2.11)$$

$$\Delta ПР = + 450,1 \text{ тис. грн.}$$

Фундаментальна діагностика кризових явищ суб'єкта підприємництва характеризує систему зовнішніх і внутрішніх оцінки чинників кризового фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на основі методів факторного аналізу та прогнозування.

Комплексний фундаментальний аналіз проводиться з використанням спеціальних методів оцінки впливу окремих факторів на кризовий фінансовий розвиток підприємства. В основі даного аналізу покладено виявлення негативного впливу окремих факторів (чинників) на різні аспекти фінансового розвитку підприємства. Досить широко використовується метод комплексного аналізу фінансових коефіцієнтів. При здійсненні даного аналізу значно розширюється коло об'єктів «кризового поля», а також система показників (індикаторів) можливої загрози банкрутства: показники Бівера, SWOT-аналіз, аналітична модель Альтмана, яка являє собою алгоритм інтегральної оцінки загрози банкрутства підприємства, заснований на комплексному обліку головних показників, що діагностують кризовий стан.

В переважній більшості всі вони базуються на аналізі фінансової звітності господарюючих суб'єктів. В країнах з розвинутою ринковою економікою методи проведення ймовірності банкрутства підприємства добре опрацьовані і апробовані роками. При цьому особливу важливість і необхідність набуває аналіз фінансового стану господарюючого суб'єкта.

Структурно-логічна схема аналізу кризових явищ передбачає: використання неформалізованих критеріїв для попередньої оцінки вірогідності банкрутства; визначення коефіцієнтів, які рекомендуються українським законодавством при оцінюванні незадовільної структури балансу; розрахунок та аналіз спеціальних моделей банкрутства; проведення аналізу та прогнозу ринкової ситуації, який включає прогноз можливого зростання доходів, рівня поточних витрат та собівартості продукції, можливостей отримання зовнішнього фінансування (інвестування коштів); виявлення основних причин та факторів виникнення або розвитку кризи; оцінку масштабів кризи та її економічних наслідків, в тому числі зменшення проти звичайного розміру прибутку, збитків від господарської фінансової діяльності, неможливості покриття зобов'язань наявним майном тощо.

Одним із завдань фінансового аналізу кризових явищ суб'єкта підприємництва є своєчасне виявлення ознак його можливого банкрутства для своєчасного формування системи заходів із нейтралізації негативних тенденцій розвитку фінансової ситуації на підприємстві. Варто зазначити, що сучасна економічна наука має велику кількість різноманітних прийомів і методів прогнозування для оцінки потенційної загрози банкрутства.

Основоположником цього методу є відомий американський економіст Едвард Альтман, який в 60–70-х роках розробив і запропонував кілька тестових моделей для визначення ймовірності банкрутства. Доцільно розглянути дану модель. Підприємства України застосовують індекс, запропонований Альтманом у 1983 році:

$$Z = 0,717K_1 + 0,847K_2 + 3,107K_3 + 0,42K_4 + 0,995K_5 \quad (2.12)$$

Для досліджуваного ХХХ за даною моделлю отримали наступні результати: $Z_{2018} = 6,171$; $Z_{2019} = 4,818$; $Z_{2020} = 3,113$.

Доцільно розглянути модель Спрінгейта:

$$Z = 1,03K_1 + 3,07K_2 + 0,66K_3 + 0,4K_4 \quad (2.13)$$

Для досліджуваного ХХХ за даною моделлю отримали наступні результати: $Z_{2018} = 1,364$; $Z_{2019} = 1,134$; $Z_{2020} = 0,631$.

Розглянемо тести на ймовірність банкрутства: Лису (Z_L) та Таффлера (Z_T).

$$Z_L = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4 \quad (2.14)$$

Для досліджуваного ХХХ за даною моделлю отримали наступні результати: $Z_{L 2018} = 0,038$; $Z_{L 2019} = 0,039$; $Z_{L 2020} = 0,039$.

Доцільно розглянути модель Тішоу:

$$Z_T = 0,03X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4 \quad (2.15)$$

Для досліджуваного ХХХ за даною моделлю отримали наступні результати: $Z_{T 2018} = 0,747$; $Z_{T 2019} = 0,510$; $Z_{T 2020} = 0,357$.

Доцільно розглянути показник діагностики платоспроможності Конана і Гольбера.

$$Z_{KG} = 0,16X_1 - 0,22X_2 + 0,87X_3 + 0,10X_4 - 0,24X_5 \quad (2.16)$$

Для досліджуваного ХХХ за даною моделлю отримали наступні результати: $Z_{KG 2018} = -0,315$; $Z_{KG 2019} = -0,274$; $Z_{KG 2020} = -0,112$.

Доцільно розглянути універсальну дискримінантну функцію:

$$Z = 1,5K_1 + 0,08K_2 + 10K_3 + 5K_4 + 0,3K_5 + 0,1K_6 \quad (2.17)$$

Для досліджуваного ХХХ за даною моделлю отримали наступні результати: $Z_{2018} = 4,979$; $Z_{2019} = 2,795$; $Z_{2020} = 1,992$.

Вихідна інформація для прогнозування можливого настання банкрутства ХХХ подана в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Вихідна інформація для побудови багатofакторних моделей діагностики ймовірності банкрутства ХХХ, тис. грн

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Середньорічна вартість активів	5878,0	6210,0	6679,0
Середньорічна вартість необоротних активів	3792,0	3849,5	3737,0
Середньорічна вартість оборотних активів	2086,0	2360,5	2941,6
Середньорічна величина власних оборотних коштів	1823,0	2083,5	2454,0
Середньорічна величина виробничих запасів	812,0	1013,5	1213,0
Середньорічна величина дебіторської заборгованості і грошових коштів	316,5	240,0	250,0
Середньорічна вартість власного капіталу	5450,5	5626,5	5685,0
Середньорічна величина зобов'язань	427,5	583,5	994,0
Середньорічна величина короткострокових зобов'язань	263,0	277,0	488,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-360,0	-170,0	-168,0
Чистий дохід (виручка) від реалізації (товарів, робіт, послуг)	2177,0	2354,0	2509,0
Валовий прибуток (збиток)	400,0	483,0	476,0
Фінансові витрати	20,0	42,0	213,0
Чистий прибуток (збиток)	-360,0	-170,0	-168,0
Витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи	904,0	1100,0	1379,0
Амортизація	293,0	274,0	286,0

Результати побудови багатofакторних моделей діагностики ймовірності настання банкрутства ХХХ та їх економічна інтерпретація за досліджуваний період наведені і проаналізовані у табл. 2.12.

Отже, за даними багатofакторних моделей прогнозування ймовірності банкрутства, фінансовий стан підприємства погіршується.

**Результати побудови багатфакторних моделей діагностики ймовірності
банкрутства ХХХ**

Моделі	Фактичне значення Z – показника			Економічна інтерпретація
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	
А	1	2	3	4
Модель Альтмана	6,171	4,818	3,113	2018 р. – ймовірність банкрутства дуже низька 2019 р. – ймовірність банкрутства дуже низька 2020 р. – ймовірність банкрутства дуже низька
Модель Спрінгейта	1,364	1,134	0,631	2018 р. – підприємство має стабільний фінансовий стан 2019 р. – підприємство має стабільний фінансовий стан 2020 р. – підприємство може бути віднесене до потенційних банкрутів
Тести на ймовірність банкрутства Лису (Z _Л)	0,038	0,039	0,039	2018 р.– показник перевищує граничне значення на 0,0002 пункти 2019 р.– показник перевищує граничне значення на 0,0002 пункти 2020 р.– показник перевищує граничне значення на 0,0002 пункти
Тести на ймовірність банкрутства Таффлера (Z _Т)	0,747	0,510	0,356	2018 р. – підприємство має гарну довгострокову перспективу діяльності 2019 р. – підприємство має гарну довгострокову перспективу діяльності 2020 р. – підприємство має гарну довгострокову перспективу діяльності
Показник діагностики платоспромож- ності Конана і Гольбера	-0,315	-0,274	-0,112	2018 р.– вірогідність затримки платежів підприємством – 0 % 2019 р.– вірогідність затримки платежів підприємством – 0 % 2020 р.– вірогідність затримки платежів підприємством – 25 %

Продовж. табл. 2.12

A	1	2	3	4
Універсальна дискримінантна функція	4,979	2,795	1,992	2018 р. – підприємство вважається фінансово стійким, і йому не загрожує банкрутство 2019 р. – підприємство вважається фінансово стійким, і йому не загрожує банкрутство 2020 р. – фінансова рівновага підприємства порушена, але за умови переходу на антикризове управління банкрутство йому не загрожує

У 2018 р. ймовірність настання банкрутства за розрахованими показниками для ХХХ була низькою, а у 2020 р. стан погіршився, але ймовірність залишається високою. Безумовно, моделі розроблені для високорозвинених країн, тому застосування в Україні моделі Альтмана, чи будь-якої іншої, досить проблематично. Аналіз показав, що вчені-економісти намагаються адаптувати модель Альтмана для українських підприємств.

Дані розрахунків ймовірності затримки платежів для різних значень узагальнимо в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Ймовірність затримки платежів для різних значень Z_{KT}

Значення Z_{KT} – показника	+0,210	+0,480	+0,002	-0,026	-0,068	-0,087	-0,107	-0,133	-0,164
Вірогідність затримки платежів, %	100	90	80	70	50	40	30	20	10

Із впровадженням стандартів бухгалтерського обліку вирішується ряд проблем по розрахунку коефіцієнтів даної моделі, але існують і інші, які суттєво впливають на коефіцієнти моделі та її критичне значення. Z-модель буде давати надійні результати лише при стабільних умовах функціонування досліджуваних об'єктів, а для українських підприємств характерні постійні зміни (реструктуризація; спад виробництва; зміна податкової системи, ринків збуту; погіршення фінансового стану). Однією із особливостей українських

підприємств є широке поширення бартерних операцій, що значно впливає на значення фінансових коефіцієнтів.

Аналіз структури балансу за 2018 р. з позиції прогнозування банкрутства підприємства проведемо за показниками табл. 2.14.

Таблиця 2.14

**Аналіз структури балансу за 2018 р. з позиції
прогнозування банкрутства ХХХ**

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+, -)
Загальний коефіцієнт ліквідності	6,285	10,868	+4,583
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,841	0,908	+0,067
Коефіцієнт втрати платоспроможності	x	6,007	x

Станом на кінець 2018 року загальний коефіцієнт покриття більше 1,0, коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів більше 0,1. Тому структура балансу досліджуваного ХХХ на кінець 2018 року задовільна, а підприємство платоспроможне. Значення коефіцієнта втрати платоспроможності відповідає нормативному значенню ($>1,0$), тому фінансовий стан підприємства стабільний.

Аналіз структури балансу за 2019 р. з позиції прогнозування банкрутства підприємства проведемо за показниками табл. 2.15.

Таблиця 2.15

**Аналіз структури балансу за 2019 р. з позиції
прогнозування банкрутства ХХХ**

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+, -)
Загальний коефіцієнт ліквідності	10,868	7,307	-3,561
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,908	0,863	-0,045
Коефіцієнт втрати платоспроможності	x	3,208	x

Станом на початок 2019 р. загальний коефіцієнт ліквідності (покриття) більше 1,0 коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів більше 0,1. Тому структура балансу задовільна, а підприємство платоспроможне. Станом на кінець 2019 р. загальний коефіцієнт покриття більше 1,0 коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів більше 0,1. Тому структура балансу на кінець 2019 року задовільна, а підприємство платоспроможне. Значення коефіцієнта втрати платоспроможності відповідає нормативному значенню ($>1,0$), тому фінансовий стан підприємства стабільний.

Аналіз структури балансу ХХХ за 2020 р. з позиції прогнозування ймовірності банкрутства підприємства проведемо за наступними показниками (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

**Аналіз структури балансу за 2020 р. з позиції
прогнозування банкрутства ХХХ**

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+, -)
Загальний коефіцієнт ліквідності	7,307	5,268	-2,039
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,863	0,810	-0,053
Коефіцієнт втрати платоспроможності	x	2,379	x

Станом на початок 2020 р. загальний коефіцієнт ліквідності (покриття) більше 1,0 коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів більше 0,1. Тому структура балансу задовільна, а підприємство платоспроможне. Станом на кінець 2020 р. загальний коефіцієнт покриття більше 1,0 коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів більше 0,1. Тому структура балансу на кінець 2020 р. задовільна, а підприємство платоспроможне. Значення коефіцієнта втрати платоспроможності відповідає нормативному значенню ($>1,0$), тому фінансовий стан підприємства стабільний.

Отже, розглянувши основні моделі прогнозування банкрутства можна дійти висновку, що підприємству потрібно знайти шляхи додаткового

фінансування, позбутися збиткової продукції, звернути увагу на управління активами, розробити програму скорочення затрат.

Розрахунки по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства виконуються в табл. 2.17.

Таблиця 2.17

**Виявлення ознак неплатоспроможності
ХХХ за 2018–2020 рр.**

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р. (+, –)
Довгострокові фінансові інвестиції, тис. грн	0,0	0,0	0,0	0,0
Поточні фінансові інвестиції, тис. грн	0,0	0,0	0,0	0,0
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн	24,0	17,0	6,0	– 18,0
Поточні зобов'язання, тис. грн	189,0	365,0	610,0	+ 421,0
Показник поточної неплатоспроможності, тис. грн	– 165,0	– 348,0	– 605,0	– 440,0
Коефіцієнт покриття	10,868	7,307	5,268	– 5,600
Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	0,908	0,863	0,810	– 0,098
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	– 360,0	– 170,0	– 168,0	+ 192,0

Відповідно проведених розрахунків можна зробити висновок, що підприємство має ознаки поточної неплатоспроможності, так як показник поточної неплатоспроможності має тенденцію до зменшення так у 2018 р. він складав – 165,0 тис. грн, а в 2020 р. – 604,9 тис. грн, тобто на 439,9 тис. грн. Коефіцієнт покриття (ліквідності) має тенденцію до зниження, так в 2018 р. він складав 10,868. а в 2020 р. 5,368, тобто на 5,600 пунктів. Коефіцієнт забезпеченості власними засобами має тенденцію до зниження, в 2018 р. він складав 0,908, а в 2020 р. – 0,810, тобто на 0,098 пунктів.

Зазначене вище свідчить, що використання моделі Альтмана та інших моделей для українських підприємств, напевно, не буде успішним і не дасть достовірних результатів. Разом з тим, застосування інтегрованого підходу при оцінці і прогнозуванню фінансового стану підприємств значно підвищує якість аналізу та достовірність висновків, а використання різних моделей дозволяє швидко виявити потенційних банкрутів.

Таким чином, виконання послідовних кроків діагностики кризових явищ дозволяє своєчасно виявити проблеми в фінансовому стані та вжити заходів по їх запобіганню. Однак, результати використання лише однієї з методик не дають повного уявлення про можливу кризу, а тому доцільно поєднувати існуючі методи діагностики кризового стану підприємства.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення внутрішніх механізмів фінансової стабілізації суб'єкта господарювання

В сучасних умовах велика роль відводиться внутрішнім механізмам підвищення фінансової стабілізації суб'єкта господарювання. Успішне використання таких механізмів дозволяє попередити розвиток кризових явищ та загрози банкрутства.

Етапи проведення фінансової стабілізації суб'єкта підприємництва аграрної сфери наведені на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Етапи фінансової стабілізації аграрних підприємств

Розрахуємо коефіцієнт чистої поточної ліквідності за 2018–2020 роки для ХХХ: $K_{чпл2018} = 1,467$; $K_{чпл2019} = 2,334$; $K_{чпл2020} = 2,69$.

На початковому етапі фінансової стабілізації підприємства необхідно досягти, щоб обсяг грошових коштів (абсолютно ліквідних активів) був більшим за розмір невідкладних фінансових зобов'язань у найближчому періоді, тобто ($K_{\text{чпл}} > 1,0$). Проведені розрахунки показують, що у 2019 році коефіцієнт поточної ліквідності в ХХХ найбільший через найменшу величину поточних зобов'язань.

Слід зазначити, що оперативний механізм фінансової стабілізації суб'єкта підприємництва – сукупність заходів, спрямованих як на збільшення грошових коштів, тобто зростання позитивного грошового потоку так і на зменшення зовнішніх і внутрішніх короткострокових фінансових зобов'язань, тобто, скорочення від'ємного грошового потоку у найближчій перспективі. Зростання додатнього грошового потоку для ХХХ забезпечується за рахунок прискорення стягнення короткострокової дебіторської заборгованості, уцінки товарно-матеріальних цінностей, що зберігаються на складі підприємства для забезпечення подальшої реалізації. Зменшення від'ємного грошового потоку досягається шляхом відстрочення (розстрочення) розрахунків за окремими внутрішніми поточними боргами.

При своєчасному виконанні цих напрямків можна ліквідувати загрозу фінансової кризи у ХХХ. Наступним етапом подолання фінансової кризи є відновлення фінансової стійкості суб'єкта підприємництва., при цьому відновлюється не лише рівновага підприємства, але й забезпечується вихід за межі фінансової кризи. Відновлення фінансової рівноваги досягається структурною перебудовою усієї фінансової діяльності підприємства (оптимізація структури капіталу, оборотних активів, грошових потоків) і реалізується тактичним механізмом фінансової стабілізації.

Таким чином, механізм фінансової стабілізації суб'єкта підприємництва – це система заходів, спрямованих на досягнення фінансової рівноваги в майбутній перспективі.

Формула фінансової рівноваги підприємства в кризовій ситуації може бути представлена у такому вигляді (формула 3.1):

$$ОГ_{\text{вфр}} = ОП_{\text{вфр}}, \quad (3.1)$$

де $ОГ_{\text{вфр}}$ – обсяг генерування власних фінансових ресурсів;

$ОП_{\text{вфр}}$ – обсяг споживання власних фінансових ресурсів.

Наведемо формулу фінансової рівноваги, що характеризує за 2020 рік ХХХ: $-2638 = 71877$ тис. грн. Отже, досліджуване підприємство не досягло фінансової рівноваги.

У табл. 3.1 наведений розрахунок середньозваженої вартості позикового капіталу, що використовується ХХХ.

Таблиця 3.1

Розрахунок середньозваженої вартості позикового капіталу

ХХХ за 2020 рік

	2020 р.			
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість джерел, %	WACC позикового капіталу, %
Довгострокові кредити банків	350	46,3	25,0	-
Інші довгострокові зобов'язання	102	13,5	23,0	-
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	304	40,2	4,0	-
Разом	756	100,0	-	17,3

Отже, середньозважена вартість позикового капіталу становить 17,3 %. Тепер необхідно розрахувати вартість власного капіталу (формула 3.2):

$$R_n = R_r + i + R_r * i, \quad (3.2)$$

де R_n – номінальна вартість власного капіталу, %;

R_r – вартість власного капіталу взята як депозитна ставка в національній валюті для юридичних осіб;

i – ставка інфляції.

Взявши (наближено) за розмір депозитної ставки для юридичних осіб у

національній валюті – 17,5 %, за темп інфляції – 5 %, тоді отримана вартість власного капіталу ХХХ у 2020 р. становитиме 17,3 %.

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю імені Чапаєва не досягло фінансової рівноваги, так як обсяг генерування власних фінансових ресурсів суб'єкта господарювання набагато нижчий за обсяг споживання власних фінансових ресурсів. Для досягнення мети цього етапу фінансової стабілізації необхідно збільшити обсяг генерування власних фінансових ресурсів і скоротити обсяг споживання ресурсів, тобто всі заходи повинні бути спрямовані на забезпечення приросту власних фінансових ресурсів ХХХ. Чим більшою буде різниця між грошовими потоками, що забезпечують цю нерівність, тим швидше підприємство досягне фінансової рівноваги і вийде з фінансової кризи.

Як зазначалось раніше, механізм фінансової стабілізації суб'єкта підприємництва являє собою систему заходів, спрямованих на досягнення фінансової рівноваги у майбутньому. Цей механізм ґрунтується на використанні принципу постійного покращення фінансового стану підприємства, що обумовлюється зростанням виручки від реалізації продукції та зниженням витрат (формула 3.3):

$$MOP = (ЧП * KKP * A * KO_a) / (OP * BK), \quad (3.3)$$

де MOP – можливий темп приросту виручки від реалізації продукції;

ЧП – чистий прибуток;

KKP – коефіцієнт капіталізації чистого прибутку;

A – вартість активів;

KO_a – коефіцієнт оборотності активів;

OP – обсяг реалізації продукції;

BK – власний капітал.

Після розрахунку можливого темпу приросту обсягу реалізації продукції ХХХ отримали: 38,44. Це свідчить про можливість підприємства збільшити

обсяг реалізації продукції, при цьому його фінансова рівновага не порушиться.

Отже, вдосконалення внутрішніх механізмів фінансової стабілізації дало змогу врівноважити стан ХХХ. Це відбулося шляхом оптимізації структури капіталу, при якій підприємство знизить вартість користування капіталом, а також за допомогою розрахунку можливого приросту обсягу реалізації продукції, при якому фінансова рівновага досліджуваного підприємства не порушиться. Дивлячись на те, що підприємство у 2020 році не досягне фінансової рівноваги, проте найвище значення коефіцієнта чистої поточної ліквідності у 2020 році, говорить про можливість відновлення ХХХ своєї платоспроможності.

Практична реалізація системи попереднього виявлення та ліквідації фінансової кризи здійснюється через механізм її впровадження на підприємстві. Її основним призначенням є забезпечення негайного включення в загальний цикл управління підприємством системи для вирішення проблеми передбачення кризової ситуації та пошуку оптимального варіанта виходу з неї.

Механізм впровадження системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи суб'єкта господарювання має організаційну та функціональну складову. Організаційна складова пов'язана із визначенням місця системи в загальній структурі управління, безпосередніх виконавців та розподілом функціональних обов'язків між ними.

Адаптація системи попереднього виявлення та ліквідації фінансової кризи на підприємстві, як правило, не вимагає структурної перебудови системи управління. Для реалізації контролю за кризовими процесами ХХХ, пропонуємо, запровадити систему контролінгу. У цілому для впровадження на підприємстві системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи необхідно створити робочу групу спеціалістів по формуванню антикризової програми. Оптимальним складом такої групи для досліджуваного підприємства буде поєднання власних кадрів, що мають розуміння специфіки роботи підприємства в регіональній та галузевій інфраструктурі, функціональних особливостях управління фінансами, персоналом, технологіями,

інформаційними потоками тощо, зі спеціалістами, залученими зі сторони, які мають профільну санаційну кваліфікацію та володіють методологією ефективного вирішення проблем в умовах кризи та невизначеності. Найбільш прийнятним статусом такої групи, на нашу думку, є постійно діючий консультаційний орган при апараті управління досліджуваного підприємства. Обов'язковими критеріями відбору спеціалістів антикризового управління мають бути: досвід практичної діяльності, характер освіти та соціально-психологічний стиль управління.

У кількісно-професійному складі консультаційного органу доцільним є поєднання досвіду фінансиста, який здійснюватиме збір та обробку інформації, двох спеціалістів з маркетингових та виробничих питань та одного фахівця з проблем антикризового управління, які братимуть участь у виробленні антикризової програми.

За необхідності та наявних можливостей підприємства склад консультаційного органу може бути розширений. З одного боку, це підвищить витрати на оплату праці залучених до роботи працівників та спеціалістів, але з іншого – забезпечить вищу об'єктивність прийнятих фінансово-виробничих рішень.

З метою внутрішньої фінансової стабілізації ХХХ проведемо розрахунок порогу рентабельності та визначимо запас фінансової міцності підприємства (табл. 3.2).

На наступному етапі проводиться розрахунок умовного значення запасу фінансової стійкості, %:

$$ЗФС_{ум} = \frac{ЧД_1 - ПР_0}{ЧД_1} \times 100; \quad (3.4)$$

$$ЗФС_{ум} = + 51,12 \%$$

Загальна зміна (+,-) запасу фінансової стійкості, пунктів:

$$\Delta ЗФС = ЗФС_1 - ЗФС_0; \quad (3.5)$$

$$\Delta ЗФС = - 10,1 \text{ пунктів}$$

у тому числі за рахунок факторів:

Розрахунок порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості

XXX за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 (+, -)	
				абсолютне	відносне, %
1. Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн	2177,0	2354,0	2509,0	+ 332,0	+ 15,3
2. Операційні витрати, тис. грн	1946,0	2188,0	2359,0	+ 413,0	+ 21,2
у тому числі:					
а) змінні витрати	1575,0	1740,2	1936,2	+ 361,2	+ 22,9
б) постійні витрати	371,0	447,8	422,8	+ 51,8	+ 13,9
3. Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	288,0	232,0	215,0	- 73,0	- 25,7
4. Маржинальний дохід, тис. грн	659,0	679,8	636,8	- 22,2	- 3,4
5. Коефіцієнт маржинального доходу у чистому доході	0,295	0,281	0,247	- 0,047	X
6. Поріг рентабельності, тис. грн	1257,6	1594,1	1707,8	+ 450,1	+ 35,8
7. У відсотках до чистого доходу	56,3	65,9	66,4	+ 10,1	X
8. Зона фінансової стійкості, тис. грн	976,4	825,9	865,1	- 111,2	- 11,4
9. Запас фінансової стійкості, %	43,7	34,1	33,6	- 10,1	X

1) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta Z\Phi C_{\text{чд}} = Z\Phi C_{\text{ум}} - Z\Phi C_0 ; \quad (3.6)$$

$$\Delta Z\Phi C_{\text{чд}} = + 7,4 \text{ пунктів}$$

2) порогу рентабельності:

$$\Delta Z\Phi C_{\text{пр}} = Z\Phi C_1 - Z\Phi C_{\text{ум}} ; \quad (3.7)$$

$$\Delta Z\Phi C_{\text{пр}} = - 17,5 \text{ пунктів.}$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta Z\Phi C_{\text{пр}} = \Delta Z\Phi C_{\text{чд}} + \Delta Z\Phi C_{\text{пр}} ; \quad (3.8)$$

$$\Delta Z\Phi C = - 10,1 \text{ пунктів.}$$

Отже, у 2020 році порівняно з 2018 роком при збільшенні чистого доходу від реалізації продукції, робіт, послуг) на 339,0 тис. грн, або 15,2 %, операційні витрати зросли на 413,0 тис. грн, або 21,2 %. Як результат, прибуток від

операційної діяльності зменшився на 73,0 тис. грн, що становить 25,7 %. Серед операційних витрат змінні витрати зросли на 361,0 тис. грн (22,9 %), а постійні витрати – на 51,7 тис. грн (13,9 %).

Загальна послідовність реалізації системи виявлення та подолання фінансової кризи має охоплювати всі її функціональні етапи. (рис. 3.2).

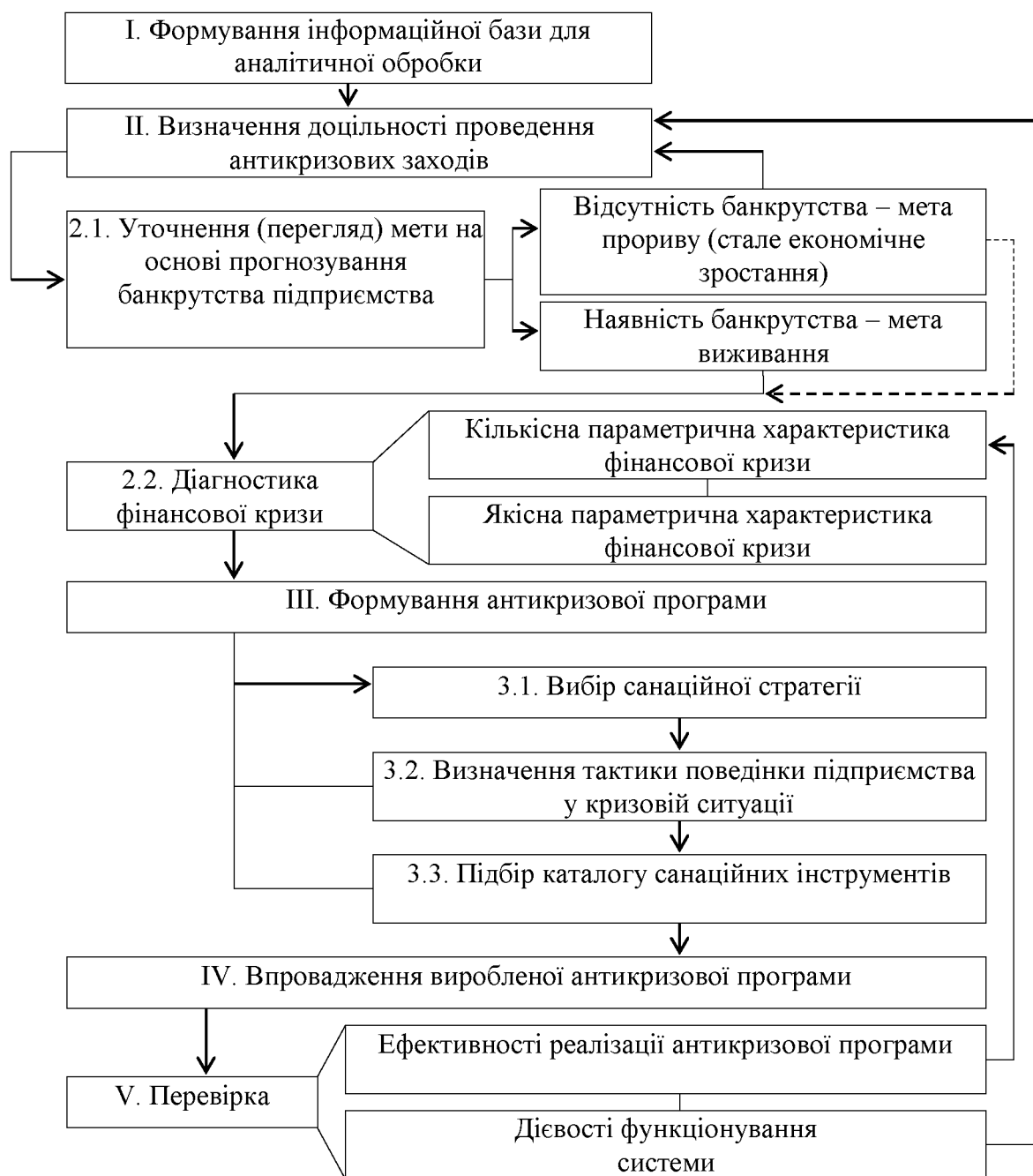

Рис. 3.2. Система виявлення та подолання фінансової кризи на підприємстві

Отже, механізм впровадження системи попереднього виявлення та ліквідації фінансової кризи є комплексом організаційних, інформаційних, методичних та управлінських процедур, призначених для розробки дієвої антикризової програми, що відповідає інтересам як самого підприємства, так і безпосереднього оточення. Слід підкреслити тісний взаємозв'язок між блоками механізму впровадження системи: кожен наступний є логічним продовженням у дослідженнях попереднього. В результаті досягається найбільш цілісне вивчення кризової ситуації та особливостей реагування на неї. Гнучкість системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи доводить високий рівень її адаптивності, а циклічний характер робить процес її функціонування мобільним і безперервним. Впровадження системи попереднього виявлення та ліквідації фінансової кризи у ХХХ дасть змогу не тільки відновити платоспроможність, вийти з фінансової кризи, в якій перебуває підприємство, але й забезпечити постійний контроль за кризовими тенденціями у майбутньому. Система попереднього виявлення та подолання кризових ситуацій на підприємстві за своїм змістом підходить не тільки для сільськогосподарських підприємств, а й для інших суб'єктів господарювання.

3.2. Розробка програми антикризових заходів діяльності підприємства

Кожне підприємство має на ринку певні переваги та недоліки, тому досить важливим є оцінити їх, для визначення ймовірних загроз, які можуть негативно вплинути на фінансовий стан підприємства, а також оцінити можливості, якими наділене досліджуване підприємство. Через те, що з'ясування всіх сильних і слабких сторін підприємства є досить складною задачею, необхідно зосередитися на тих із них, які можуть стати ключовими факторами успіху чи провалу ХХХ, а надто широкий перелік нівелює те, що є найважливішим. Оцінка внутрішніх та зовнішніх сильних і слабких сторін ХХХ

проведена у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Оцінка внутрішніх та зовнішніх сильних і слабких сторін

XXX

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішні	<ol style="list-style-type: none">1. Висока обізнаність ринків збуту2. Невисокі ціни товарів та послуг3. Вигідне розташування підприємства4. Дієвий менеджмент5. Добре вивчені потреби покупців	<ol style="list-style-type: none">1. Відсутність реальних конкурентних переваг2. Брак фінансових ресурсів, низький рівень прибутку3. Низька диверсифікація продукції та послуг4. Брак інновацій та інвестицій5. Низький рівень просування товарів на ринку
Зовнішні	<ol style="list-style-type: none">1. Розширення виробництва для задоволення потреб споживачів2. Входження у нові ринки збуту3. Наявність виробничого потенціалу	<ol style="list-style-type: none">1. Соціально-політична нестабільність в державі2. Інфляція3. Негативні демографічні зміни4. Уповільнений темп зростання ринку5. Необґрунтоване податкове законодавство для сільськогосподарських підприємств

Дані табл. 3.3 показують, що XXX має ряд як сильних сторін, так і слабких. На внутрішні слабкі сторони підприємство може вплинути та змінити на переваги. Кількість фінансових ресурсів, можна збільшити за рахунок отримання довгострокових кредитів, залучення інвесторів. Збільшення прибутку можливе шляхом зростання продажів продукції та зменшення собівартості.

Підвищити диференціацію продукції можливо за рахунок урізноманітнення асортименту (вирощення нових видів зернових культур), а також ввести нові види послуг в облаштуванні ландшафту.

Для підвищення темпів продажу продукції та надання послуг, потрібна дієва система маркетингу та реклами, цим самим забезпечити більший обсяг продажів.

На зовнішні негативні сторони підприємство не може впливати та змінювати їх. Тому XXX необхідно вдосконалити механізм пристосування та виживання в кризових умовах ринку та держави загалом.

Сильні сторони підприємство може використовувати для отримання найвищих вигод. Невисокі ціни на продукцію та товари збільшують кількість клієнтів та покупців, що збільшує обсяги продажів. Підприємство має вигідне розташування, по-перше, сприятливі кліматичні умови, висока родючість ґрунтів. По-друге, близьке розташування до районного центру, та власне до покупців продукції та послуг.

Отже, у ХХХ не зважаючи на ряд слабких сторін, наявний виробничий потенціал, а також присутні ключові переваги, які сприятимуть подальшому розвитку та діяльності підприємства.

Проведення фінансово-економічної оцінки фінансового стану, фундаментальної діагностики ХХХ виявило, що підприємство має ознаки поточної неплатоспроможності, через рік може стати банкрутом, а також у 2020 році є збитковим. Тому для виходу із кризового стану для досліджуваного підприємства необхідно розробити програму антикризових заходів (табл. 3.4).

Проведення диверсифікації виробництва необхідний етап антикризового управління. Оскільки, збільшення залишків готової продукції на складі відбувається за рахунок того, що зменшується обсяги продажів, то відбувається зниження прибутку і рентабельності діяльності. Тому потрібно розширити асортимент виробництва, і ввести нові види послуг в межах галузі своєї діяльності.

Обладнання ХХХ морально застаріле, тому досить важливо продати застарілу техніку та купити нову.

Через нестабільну ситуацію в країні, а також виникнення неплатоспроможності, ХХХ необхідно провести пошук нових ринків збуту. Так як, підприємство вирощує зернові та технічні культури, продукція може продаватися за кордон, у європейських країнах. Товариство з обмеженою відповідальністю може надавати послуги в облаштуванні ландшафту не лише в Полтавській області, а й в інших регіонах України. Також у перспективі можливе надання послуг сусіднім країнам, таким як, Польща, Молдова, Угорщина.

Антикризова програма ХХХ

Антикризові заходи	Термін виконання
Розвиток виробництва	
Диверсифікація виробництва	Травень 2021 р.
Продаж застарілої техніки	Лютий 2021 р.
Купівля новітнього обладнання	Березень-квітень 2021 р.
Пошук нових ринків збуту	Травень-вересень 2021 р.
Скорочення залишків запасів	
Запровадження системи обліку і контролю запасів, що працює у режимі реального часу і реальної цінності	Січень 2021 р.
Здійснення комплексу заходів щодо реалізації готової продукції, яка тривалий термін зберігається на складах, шляхом продажу з великими знижками	Лютий-квітень 2021 р.
Оптимізація асортименту продукції з погляду скорочення обсягів запасів	Квітень-липень 2021 р.
Оптимізація дебіторської заборгованості	
Систематизація і аналіз інформації про всіх покупців та замовників підприємства	Січень-лютий 2021 р.
Встановлення системи знижок з метою отримання дострокової оплати рахунків за продукцію	Лютий-березень 2021 р.
Відмова від обслуговування неплатоспроможних клієнтів	Січень 2021 р.
Організаційні заходи	
Створення ефективної служби маркетингу та реклами	Квітень-серпень 2021 р.
Вдосконалення кадрової політики	Березень-липень 2021 р.
Звільнення професійно непридатних працівників	Січень-Травень 2021 р.
Пошук альтернативних джерел фінансування	
Організація ефективного розподілу і використання нерозподіленого прибутку	Січень-лютий 2021 р.
Оптимізація грошових потоків підприємства	Лютий-травень 2021 р.
Отримання довгострокових кредитів	Березень-вересень 2021 р.
Залучення інвесторів	Квітень-серпень 2021 р.
Придбання новітнього обладнання у лізинг	Березень-квітень 2021 р.

Для контролю за дебіторською заборгованістю підприємству слід провести систематизацію наявних та потенційних покупців, а також постійно відстежувати терміни погашення дебіторської заборгованості. Для збільшення грошових коштів, ХХХ потрібно ввести знижки, для негайної оплати отриманої

продукції клієнтами. З метою зменшення вартості безнадійної дебіторської заборгованості підприємству необхідно відмовитися від покупців та замовників, що є неплатоспроможними.

XXX необхідно оптимізувати кадрову політику. Це безпосередньо спонукає персонал до розвитку потенційних здібностей, більш інтенсивній і продуктивній праці, творчому відношенню до праці. Вимоги творчого підходу працівників до виробництва зумовить підвищення їх самостійності і відповідальності за виконану роботу; активну участь у прийнятті управлінських рішень; безпосередню зацікавленість у результатах праці. Тобто, ведення мотивацій і заохочень для співробітників досліджуваного підприємства оптимізує їх роботу, а також дозволить підприємству скоротити витрати на оплату праці, через звільнення некваліфікованих працівників.

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю імені Чапаєва має дефіцит грошових коштів. Але свої короткострокові зобов'язання підприємство повністю виплатило у 2020 році. Структура загального капіталу підприємства показує, що вартість власного капіталу у 2020 р. становила 84 %, а позикового 16 %. Тому підприємству варто взяти кредит банку для збільшення грошових коштів та ведення їх у виробництво нової продукції. При цьому ризик втрати фінансової незалежності невеликий.

Таким чином, для відновлення своєї платоспроможності та фінансової стійкості XXX необхідно провести ряд антикризових заходів, головними серед яких є: оптимізація грошових потоків та збільшення об'єму наявних грошових коштів, диверсифікація виробництва, пошук нових ринків збуту, залучення позикового капіталу. Розроблена програма антикризових заходів допоможе XXX вийти зі стану поточної неплатоспроможності та фінансової кризи.

ВИСНОВКИ

На основі проведених теоретичних досліджень та розробки практичних рекомендацій щодо діагностики кризових явищ на досліджуваному підприємстві, можна зробити наступні висновки та пропозиції.

1. Проведений аналіз трактування сутності фінансової кризи свідчить про відсутність єдиного її розуміння науковцями. Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення фінансової кризи як різкої трансформації показників фінансового стану діяльності господарюючих суб'єктів, зумовленої їхньою реакцією на системні зміни внутрішніх чи зовнішніх умов господарювання. Банкрутство підприємства є кінцевою стадією фінансової кризи, яка розрослась внаслідок недосконалого управління, неефективного використання наявних ресурсів і фінансових прорахунків.

2. Діагностика кризових явищ – це сукупність різних видів аналізу: оперативного, ретроспективного і перспективного, спрямованого на виявлення та подолання ознак кризового стану суб'єкта підприємництва, оцінку загрози банкрутства чи подолання фінансової кризи. Результати проведеної діагностики фінансового стану дають можливість визначити масштаби та глибину кризи, а також розробити конкретні шляхи її подолання. За даними діагностики також можна оцінити можливості суб'єкта підприємництва щодо подолання фінансової кризи і прогнозування наслідків подальшого розвитку підприємства, виявити початок активізації та причини кризи. Зважаючи на велику кількість методик діагностики кризових явищ, універсальної моделі для визначення ймовірності банкрутства поки що не існує і при виборі методу аналізу необхідно враховувати цілу низку різноманітних факторів.

3. Проведені дослідження дозволили встановити, що у 2020 р. при зростанні оборотних активів в ХХХ, яке пояснюється збільшенням як оборотних виробничих фондів (на 1150,0 тис. грн, або на 65,9 %), так і фондів обігу (на 12,0 тис. грн або на 3,8 %) та їх питомої ваги в активах, разом з тим негативною зміною в майні є зменшення основних засобів (на 149,0 тис.

грн або на 64,2 %), готової продукції і товарів (на 16,0 тис. грн або на 51,7 %), залишку грошових коштів та поточних фінансових інвестицій (на 18,0 тис. грн або на 76,7 %), внаслідок чого коефіцієнт абсолютної ліквідності зменшився на 0,118 пункти порівняно з 2018 роком. У 2020 р. дебіторська заборгованість значно перевищувала кредиторську заборгованість.

4. Аналіз ліквідності і платоспроможності ХХХ дав змогу виявити нестачу високоліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань та середньоліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань. Лише по низьколіквідних активах спостерігається надлишок платіжних засобів з тенденцією до його збільшення. Коефіцієнт ліквідності (покриття) підприємства за досліджуваний період постійно перевищував нормативне значення 1,5. Однак, у 2020 р. порівняно з 2018 р. динаміка відносних показників платоспроможності має тенденцію, що вказує на погіршення стану ліквідності і платоспроможності суб'єкта господарювання.

5. Протягом 2018–2020 років підприємство не лише досягло межі порогу рентабельності, але й перевищило його. Показники рентабельності підприємства досить високі і мають позитивну динаміку – зростання. Відповідно отриманий прибуток може забезпечувати своєчасні розрахунки за користування кредитами та можливість поповнення високоліквідних активів. Результати аналізу фінансової стійкості у 2020 р. вказують на задовільну структуру джерел формування капіталу, достатню забезпеченість власними оборотними коштами (коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами становить 0,810), позитивну динаміку маневреності власного капіталу (коефіцієнт маневреності власного капіталу збільшився з 0,335 до 0,458), незначне погіршення коефіцієнта забезпеченості запасів власними коштами (зменшився з 1,051 до 0,895) та коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів (зменшився з 0,013 до 0,002).

6. Впровадження системи попереднього виявлення та подолання фінансової кризи у сільськогосподарському товаристві з обмеженою відповідальністю імені Чапаєва дасть змогу не тільки відновити

платоспроможність, вийти з фінансової кризи, в якій перебуває підприємство, але й забезпечити постійний контроль за кризовими тенденціями у майбутньому.

7. Вдосконалення внутрішніх механізмів фінансової стабілізації дасть змогу врівноважити стан ХХХ. Відновлення платоспроможності можливе шляхом оптимізації структури капіталу, при якій підприємство знизить вартість користування капіталом, а також за допомогою розрахунку можливого приросту обсягу реалізації продукції, при якому фінансова рівновага досліджуваного підприємства не порушиться. Дивлячись на те, що підприємство у 2018 році не досягне фінансової рівноваги, проте найвище значення коефіцієнта чистої поточної ліквідності у 2020 році, говорить про можливість відновлення своєї платоспроможності.

8. Оцінка сильних і слабких сторін досліджуваного підприємства свідчить про те, що у ХХХ не зважаючи на ряд слабких сторін, наявний виробничий потенціал, а також присутні ключові переваги, які сприятимуть подальшому розвитку та діяльності підприємства. Розроблена програма дасть змогу підприємству вийти з кризового стану, а також відновити свою діяльність в довгостроковому періоді.

Враховуючи проведені дослідження та з метою відновлення фінансової стійкості і платоспроможності підприємства доцільно:

- впровадити систему раннього виявлення та подолання фінансової кризи, спочатку з метою виведення підприємства з кризового стану, а потім для вчасного діагностування негативних тенденцій, що можуть виникнути в процесі діяльності;

- оптимізувати грошові потоки та збільшити об'єм наявних грошових коштів, шляхом зменшення витрат і збільшення прибутків;

- оптимізувати структуру капіталу підприємства з метою забезпечення найменшої вартості користування капіталом, а також для врівноваження власного та залученого капіталів;

- забезпечити ефективний розподіл та використання нерозподіленого

прибутку;

- встановити систему знижок з метою отримання дострокової оплати рахунків за надану продукцію;

- для забезпечення контролю за дебіторською заборгованістю підприємству слід провести систематизацію наявних та потенційних покупців, а також постійно відстежувати терміни погашення дебіторської заборгованості;

- провести пошук нових ринків збуту по всіх регіонах України, а в перспективі і у сусідніх європейських країнах;

- залучити позиковий капітал з різних джерел (отримання довгострокового кредиту, отримання обладнання у лізинг).